

नेपालको पहिलो बौद्ध मासिक आनन्दभूमि

२०७२ भाद्र (गुपुन्हि) पूर्णिमा- वर्ष ४३
दुस. २५५९

अंक ५
ने.सं. ११३५

The Ananda Bhoomi (Year 43, Vol. 5)
A Buddhist Monthly : Aug/Sep 2015

प्रमुख सल्लाहकारः
भिक्षु मैत्री महास्थविर (प्रमुख, आ. कु. वि.)

सल्लाहकारः
भिक्षु धर्ममूर्ति (कार्यवाहक प्रमुख, आ.कु.वि.)

व्यवस्थापन तथा वितरकः
भिक्षु पियदस्ती, आनन्द कुटी विहार, ४२७९४२०

व्यवस्थापन सहयोगीः भिक्षु सरणकार

वितरण सहयोगीः विवेक महर्जन

लेखा व्यवस्थापनः सुरेश महर्जन, स्वयम्भू

आवरण वित्राकृतिः आनन्द कुटी विहार

आवरण डिजाइन/भित्री सेटिङः विनोद महर्जन

कम्प्यूटर सञ्जा: राजकुमार छुका, ख्वप

सम्पादन सहयोगीः भिक्षु अस्सनि

सम्पादक/प्रकाशन संयोजकः

कोण्ठुन्न्य

बुद्धविहार भृकुटीमण्डप, ४२२६७०२

वितरणार्थ सहयोगीहरुः

बुद्धजयन्ती समारोह समिति (श्रीघः), शर्मिला श्रेष्ठ (बौद्ध वृद्धाश्रम-बनेपा), जुञ्जुकाजी शाक्य (शाक्याचाच-बनेपा), अ. इन्द्रावती, सरिता अवाले (ललितपुर), सुश्री वीणा कंसाकार (बौद्ध महिला संघ, नेपाल), सुश्री शकुन्तला प्रधान, श्रीमती केशरी वज्राचार्य, सुवर्णमुनि शाक्य (भैरहवा), विद्यादेवी शाक्य (बुटवल), याम शाक्य (वेनी), सर्जु वज्राचार्य, देवेन्द्र शाक्य (पाल्पा), कृष्णप्रसाद शाक्य (बागलुङ), विजय गुरुङ (लमजुङ), शैनी चौधरी (युजारी लामा) सप्तरी, उत्तममान बुद्धाचार्य, पोखरा।

मुद्रणः

आईडियल प्रिन्टिङ प्रेस, ग्वार्को, फोन: ५००७५६३

शाखा : पुल्योक, फोन : २९२०२३५

प्रकाशकः

आनन्दकुटी विहार

आनन्द कुटी विहार, स्वयम्भू, फोन: ४२७९४२०

काजिद.नं. ३४/०३४/०३५/म.क्षेत्रिक. ७/०६९/६२

वार्षिक रु. १५०/-

एकप्रति रु. १५/-

बुद्धवचनामृत

जायं वेरं पसवति-दुक्खसेति पराजितो ।
उपसन्तो सुखं सेति-हित्वा जय पराजयं ॥

विजयले वैरभाव उत्पन्न गराउँछ, पराजित व्यक्ति दुःखपूर्वक सुत्तु, शान्त व्यक्ति जय र पराजयलाई त्यागेर सुखपूर्वक सुत्तु ।

त्याःम्हसित वैरी दह, बूम्हसित दुःख जुह, त्या-वू त्वःता शान्त जुयाच्चंह सुखपूर्वक घनी ।

Victory breeds hatred. The defeated live in pain. Happily the peaceful live, giving up victory and defeat.

- धम्मपद, २०१

सम्पर्क कार्यालय

आनन्द भूमि

आनन्दकुटी विहार संस्था, पो.ब.नं. ३००७, काठमाडौं ।

फोन: ४२७९४२०

E-mail : anandakutivihar@gmail.com

gkondanya@gmail.com

info@anandabhoomi.com

Website: anandakutivihar.com.np

www.anandabhoomi.com

वार्षिक ग्राहक बनी सहयोग गरौं ।

સંવિધાનમા ધર્મનિરપેક્ષતા કાયમ ગરાઉન

સમ્પાદકીય

આન્દોલન !

અન્તરિમ સંવિધાનલે નૈ સુનિશ્ચિત ગરિસકેકો ધર્મનિરપેક્ષતા બારે ચાર રાજનીતિક દલકા શીર્ષસ્થ નેતાહરુકો તહમા બખેડા ફિકેપછિ ત્યસકો પ્રભાવ જનસત્તરમા પણ દેખિએકો હો । પ્રસ્તાવિત નેપાલકો સંવિધાનમા ધર્મનિરપેક્ષતા રાખેપણ યસલાઈ હટાઉને વા કુનૈ ન કુનૈ રૂપમા રાખ્યે રાજનીતિક દલહરુકો અન્યોલતાસ્સંગ યસ વિષયલાઈ વિધેયકો રૂપમા ભોટિંગમા લાને ભની નિર્ણય હુંદાકો અવરથાસમ્ભમા અહિલે યો મુદ્દાકો પક્ષ ર વિપક્ષમા સંવિધાનસભાઅગાડિ દિનહું હુને પ્રદર્શનલાઈ આધાર માન્દા યો વિષય પણ જાનેર વા નજાનેર વિવાદિત બન્દે ગએકો દેખિન્છ ।

રાજનીતિક તહમા સંવિધાનમા ધર્મનિરપેક્ષતા રાખ્યે, વા ત્યોસગે કેહી પરિભાષા થને, ધર્મનિરપેક્ષતા નરાખ્યે વા ધર્મકો વિષયમા મૌન રહને વા ધાર્મિક સ્વતન્ત્રતા રાખ્યે કોણબાટ બહસ ભિન્નહેકો છ । હિન્દુરાષ્ટ્રકો પક્ષક્રમા રાપ્રાપા નેપાલલે સંકળ પ્રદર્શન ગઢૈઆએકો સંર્વભૂમા પ્રમુખ સત્તાસભેદાર દલ નેકપા (એમાલે) કા અધ્યક્ષ કેપીશર્મા ઓલીલે સંવિધાનમા ધર્મનિરપેક્ષતા શબ્દ નરાખ્યે સાર્વજનિક અભિવ્યક્તિસગે યસકો પક્ષ ર વિપક્ષ તીબ્ર પ્રદર્શનલે હુન થાલેકો હો ।

અન્તરિમ સંવિધાનલે નૈ સુનિશ્ચિત ગરિસકેકો, પ્રસ્તાવિત સંવિધાનમા રહેકો ધર્મનિરપેક્ષતાકો વિવાદલે સંવિધાન નિર્માણમા અર્કો જટિલતા થપેકો રાજનીતિક વિશ્લેષકહરુ બતાઉંછન । રાજનીતિક દલહરુકો સોચ, પ્રવૃત્તિકા કારણ પરિવર્તનકા મુદ્દાલાઈ નૈ ઘોડો સાબિત ગરેર બહુઆયામિક દ્વન્દ્વ નિસ્ત્યાઉન્ન ખોજિરહેકો હો કિ ભન્ને વિશ્લેષણ સુરૂ ભએકો છ । રાજનીતિકસત્તરમા વિવાદ મિલાઉન, આફૂલે ગરેકો નિર્ણયમા જિમ્મેવાર હુન નસકદા જનતાબીચ ભિડાઉન ખોજ્યું સંવેદનહીન ર ગેરજિમ્મેવાર હુને બારેમા શીર્ષાં નેતાહરુકો ધ્યાન કેન્દ્રિત હુનું આવશ્યક છ ।

નેપાલી કાંગ્રેસ, નેકપા એમાલે, એમાઓવાદી તથા ફોરમ લોકતાન્ત્રિકલે ગત જેઠ ૨૫ ગતે ૧૬ બુંદે સહમતિસહિત છિટોભન્દા છિટો સંવિધાન ઘોષણ ગર્ન શીર્ષસ્થ નેતાહરુલે હસ્તાક્ષર ગરિસકેપછિ નેપાલકો રાજનીતિમા સકારાત્મક એવ આશાવાદી કિરણ છાએકો અધિકાંશને મહસુસ ગરેકે હુન્ । જારી સંવિધાનકો મસ્યૌદાસમ્બન્ધી જનતાકો સુભાવ સમેત સમેટ્ને ભની નાટક મજબુતની રૂપમા શ્રાવણ ૪ ર ૫ ગતે દુર્દીદિન જનસહભાગિતામૂલક કાર્યક્રમ તર્જુમા ગરિએકો સબૈલાઈ થાહા ભએકો કુરા હો । જનતાલે વિશેષત: શાસનિક સ્વરૂપ, સંધીયતા, નાગરિકતા, ધર્મ, વ્યવસ્થાપિકાકો આકાર, નિર્વચન પ્રણાલીલગ્યાત વિષયકા બારેમા સુભાએકા હુન્ । જહાંસમ્

ધર્મકો સવાલ રહેકો છ, મૌકા યહી હો ભની વિગતમા હિન્દુરાષ્ટ્રકો વકાલત ગર્દે ચુનાવ જિલ્લે પાર્ટી, વિગતમા ધર્મનિરપેક્ષતાકૈ વકાલત ગરી ચુનાવ જિલ્લે પાર્ટીકા કેહી નેતાહરુ સમેત નેપાલલાઈ હિન્દુરાષ્ટ્ર નૈ બનાઉનુ પર્છ ભની ખુલેઆમ સંકળમા ઉત્ત્રીકા છન ।

ધર્મનિરપેક્ષવિરુદ્ધ ચારેતિર બુલંદ આવાજ એવ ગતિવિધિકા કારણ ધર્મનિરપેક્ષતાકો નિરન્તરતામાથિ નૈ ગમ્ભીર પ્રાહાર હુને હો કિ ભન્ને સમ્ભાવના રહેકો કટુ યથાર્થતાપ્રતિ સમસ્ત બૌદ્ધલગાયત ધર્મનિરપેક્ષવાદીહરુ ગમ્ભીર હુનું અપરિહાર્યતાલાઈ મહસુસ ગરી સમસ્ત બૌદ્ધસમ્બદ્ધ વિહાર-ગુમ્બા એવ સંઘરસસ્થાહરુ બીચ અન્તરક્રિયાપછિ ધર્મનિરપેક્ષ કાર્યાન્વયન દબાબ સમિતિ ગઠન ભએકો દેખિન્છ । ત્યસ્કો લગતૈ અન્તર ધાર્મિક સંગઠનહરુબીચ પહિચાનસહિત સંધીયતા, સમાનુપાતિક સમાવેશી એવ ધર્મનિરપેક્ષતાકો સુનિશ્ચિતતાકો લાગિ ભન્દૈ બૌદ્ધ, કિરાત, ઇસ્લામ, ઇસાઈ, બોન ધર્માવલમ્બીહરુ પણ મોર્ચાબન્દી ગરેર "ધર્મનિરપેક્ષતા સંરક્ષણ મહાસમિતિ" ગઠન ગરેર આન્દોલનમા ઉત્ત્રીકા છન । આદિવાસી જનજાતિ, મધેશી, મુસ્લિમ દલિતલગાયત નિરન્તર આન્દોલન ગર્દે અગાડિ બદન ધર્મનિરપેક્ષતા સંરક્ષણ મહાસમિતિ, આદિવાસી જનજાતિ રાષ્ટ્રીય આન્દોલન-નેપાલ, સંયુક્ત મધેશી રાષ્ટ્રીય આન્દોલન સમિતિ, રાષ્ટ્રીય મુસ્લિમ સંઘર્ષ ગરબન્ધન, સમૃદ્ધ મધેસ નાગરિક અભિયાન, ખસાન રાષ્ટ્રીય સંઘર્ષ સમિતિ ભએકો વિભિન્ન ઘટકહરુસંગ મોર્ચાબન્દી ગરેર "ઉત્પીડનવિરોધી સંયુક્ત રાષ્ટ્રીય મોર્ચા" ગઠન ભર્યી આન્દોલનકા કાર્યઅન્તર્ગત ભાદ્ર ૨ ગતેદેખિ દૈનિકરૂપમા બિહાન ૧૧ બજેદેખિ સાખ ૬ બજેસમ્મ અનિશ્ચિતકાલીન ધર્ના જારી રાખેકો છ । સાથે ભાદ્ર ૪ ર ૫ ગતે દુર્દીદિન સંવિધાન સભા ઘેરાઉ તથા જનસભા ગરી સરકારલાઈ દબાબ સૃજના ગર્ન કાર્યકો લગતૈ ભાદ્ર ૧ ગતે જિલ્લાકા પ્રમુખ પ્રશાસકહરુલાઈ વિજ્ઞાપિ હસ્તાન્તરણ ગરેકા છન ।

સાથે આગામી ભાદ્ર ૨૦ ગતે "ધર્મનિરપેક્ષ સંરક્ષણ મહાસમિતિ" લે વૃત્ત શાન્તિ ન્યાલિકો આયોજના ગરી સંવિધાનમા ધર્મનિરપેક્ષતાલાઈ સુનિશ્ચિત ગર્ન શાન્તિપૂણ દબાબ કાર્યક્રમમા ધર્મનિરપેક્ષવાદીહરુ સબૈલાઈ મૈત્રીપૂર્ણ આહવાન ગરેકો છ । આન્દોલનલાઈ શાન્તિપૂર્ણ કાયમ રાખુંપર્છ, ઘૂસપૈઠદેખિ સાવધાન હુનું પર્છ ભને રાજ્યલે પણ આન્દોલનલાઈ દબાઉને નાઉંમા મૂઢેલ વા શક્તિ પ્રયોગ વા ફૌજી ઉપાયબાટ સમ્ભવ હુંદૈન ભને હેંકા રાખ્યે પર્છ । રાજનીતિક સંવાદ ર સહમતિકો ખાંચોલાઈ રાજ્યલે આત્મસાત ગરી જનતાકો ઉચિત માગલાઈ કસરી સમ્બોધન ગર્ન સકિન્છ, ત્યતાતિર ગમ્ભીર હુનૈ પર્છ ।

विषय-सूचि

क्र.सं.	विषय	लेखक	पृष्ठ
१.	शील शिक्षा, नेपाली कानून र राज्यको दायित्व	मदनरत्न मानन्धर	४
२.	धर्मे छोडेको धर्मको बहस	आहुति	६
३.	धर्मनिरपेक्षता र स्वतन्त्राबीचको बहस	मोहम्मद जाकिर हुसैन	९
४.	“सञ्चार र मानव जीवन”	अ. अरियजाणी	११
५.	द्वादशांग प्रतीत्यसमुत्पाद	लोकबहादुर शाक्य	१४
६.	धर्मनिरपेक्षतालाई नचलाऊ	किरण नेपाल	१६
७.	थेरवादको भविष्य बारे चिन्ता	रीना तुलाधर	१८
८.	पूर्व अबुप्रति द्यःया करुणा	हेरारत्न शाक्य	१९
९.	THE ANCIENT BAHALS OF FURPING	Amrit Ratna Tuladhar	२०
१०.	TEN FETTERS	Bhikshu Ashwaghosh Mahasthavira	२२
११.	यः मां	राज शाक्य	२४
१२.	बोधिमाला म्ये	लाभरत्न तुलाधर	२४
१३.	थ्व शरीर	अ. माधवी	२४
१४.	बौद्ध गतिविधि		२५

थेरवाद बुद्धधर्ममा स्नातकोत्तर (एम. ए.) अध्ययन गर्ने स्वर्ण अवसरको सदुपयोग गरौ ! भर्ना खुल्यो !!!

अग्रमहापणिङ्गत डा. भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरको संस्थापक अध्यक्षतामा स्थापित यस थेरवाद बुद्धिष्ट एकेडेमीले लुम्बिनी बौद्ध विश्वविद्यालयैंग सम्बन्धन प्राप्त गरी गत २०६९ सालदेखि थेरवाद बुद्धधर्ममा दुई वर्षे एम. ए. तहको कक्षा संचालन गर्दै आएको छ। हाल २०७२ भाद्रदेखि नयाँ शैक्षिक सत्र संचालन हुने भएकोले नेपाल सरकारबाट मान्यता प्राप्त स्वदेशी तथा विदेशी शिक्षण संस्थाबाट कुनै पनि विषयमा स्नातक तह (B.A.) वा सो सरह उत्तीर्ण गरेका ईच्छुक नेपाली महानुभावहरूलाई यही २०७२ भाद्र २५ सम्ममा भर्ना हुनको निमित्त आष्वान गरिन्छ। अन्य जानकारीको लागि कार्यालयमा विहान सम्पर्क गर्नुहोस्।

थेरवाद बुद्धिष्ट एकेडेमी

विश्वशान्ति विहार, मीनभवन, नयाँ वानेश्वर।

कक्षा संचालन समय :— विहान ६:४५—९:०० भाद्र देखि।

सम्पर्क फोन :— ४६२०६९०, ९८४९९७४७२०, ९८५१०५२९२८

आवेदन दिने अन्तिम मिति :— २०७२ भाद्र २५ सम्म।

शील शिक्षा, नेपाली कानून र राज्यको दायित्व

मदनरत्न मानन्धर, सह-प्राध्यापक त्रिचन्द्र बहुमुखी क्याम्पस, काठमाडौं।

आफूभित्रको सम्पूर्ण लोभ, द्वेष र मोहलाई भग्न गरी “भगवान्” कहलाइनुभएका गौतम बुद्धले मानिसलाई मानिस भई बाँचका लागि अनेकानेक शिक्षा दिएर जानुभएको छ । नेपालका सुपुत्र, विश्ववन्द्य, शान्तिनायक, महामानव उहाँका शिक्षाहरू मध्ये शीलशिक्षा पनि एक हुन् । शील अर्थात् सदाचार, नैतिक आचरण ।

विभत्स हत्या, चोरी, डकैती, बलात्कार, भुटा मुद्दा, भुटा साक्षी, मापसेका कारण दुर्घटना आदि अनेक प्रकारका खबरहरूले हिजोआजका सञ्चार माध्यम ढाकेका छन् । ती यावत् कुराहरूलाई नेपालका विभिन्न कानूनले वर्जित गरेका पनि छन्, तर पनि यसको व्यापकतामा कमी आउनुको साटो भन भन बृद्धि हुनुका कारण खोतल्नतर्फ करेको ध्यान गएजस्तो लाग्दैन । हत्या, चोरी, बलात्कार जस्ता अमानवीय र दण्डनीय कार्यहरू गर्ने मानिसहरू नै हुन् । त्यस्तालाई हतोत्साहित गर्न, नियन्त्रण गर्न र दण्ड सजाँयका लागि कानून बनाउने पनि मानिसहरू नै हुन् । तथापि चाहेअनुरूपको प्रतिफल नपाउनुको मूल कारण पनि मानिसहरू नै हुन् भन्दा अत्युक्ति हुँदैन ।

ज्यानसम्बन्धी ऐन, जीउ मास्ने बेच्ने, कमारा-कमारी, चोरी, ठगी, आशय करणी, जबर्जस्ती करणी, हाडनाताको करणी, पशुकरणी, लूटपाट, कूटपीट, घूस, कीर्ते जालसाजी, भ्रष्टाचार निवारण, अखित्यार दुरुपयोग, सम्पत्ति शुद्धिकरण, आयकर, लेखापरीक्षण, सार्वजनिक सुरक्षा, सामाजिक अपराधलगायतका सयौँ ऐन, नियम र कानूनहरू नेपालमा विद्यमान छन् । ती ऐन, नियम कार्यान्वयन, अनुगमन एवं

बुद्धले सिकाउनुभएको शील शिक्षाहरू मध्ये पञ्चशीललाई सम्पूर्ण मानवजगतले अनिवार्य रूपमा पालना गर्नुपर्ने शिक्षा हो भन्दा अत्युक्ति हुँदैन । जस्मा कुनैपनि धार्मिक आस्था भएको, कुनैपनि भाषा बोल्ने, कुनैपनि भेषभूषा लगाएको व्यक्तिलाई उतिकै आवश्यक पर्ने देखिन्छ । ती हुन् हिंसा, हत्या गर्नबाट अलग रहनु, चोरी, ठगी गर्नबाट अलग रहनु, व्यभिचार, भ्रष्टाचार गर्नबाट अलग रहनु, भ्रूठ असत्य बोल्नबाट अलग रहनु र मादकपदार्थ सेवन गर्नबाट अलग रहनु ।

व्यवस्थापन गर्न पनि विभिन्न निकायहरू सक्रिय रूपमा लागिपरेका छन् । अनेक प्रकारका दण्ड, सजाँय, जरिवाना, कैद आदिको बन्दोबस्त पनि गरिएका छन् । त्यसमाधि विशेषज्ञ सेवा, भौतिक सहयोग आदिको नाममा विदेशबाट पनि प्रशस्त भरथेग भझरहेका छन् । तथापि ती सबै कुकृत्यहरू घटनुको साटो बढ्नु सँच्चैको टाउको दुखाई, निद्रा हराउने र राष्ट्रिय लज्जाको विषय बन्दै आएको सबैले महसूस गरेकै हुनुपर्छ ।

भावान् बुद्ध भन्नुहुन्छ- “जुनसुकै काम, कुरा र व्यवहारमा “मन” नै सबैभन्दा आगाडि जान्छ, “मन” कै प्रमुख भूमिका हुन्छ र सबैमा “मन” नै हावी हुन्छ । दूषित मनले जसले काम कुरा गर्द, प्रतिफल स्वरूप उसको पछाडि गाडाको पाँग्रा पछि लागे भै दुःख पछि लागेर आउँछ । त्यसको विपरित राम्रो मनले जसले काम कुरा गर्द, उसको

यस अङ्क

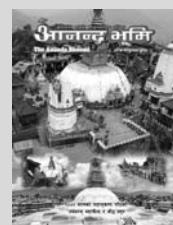

आनन्दभूमि

पढ्दौं पढ्दाओं, समयमै वार्षिक ग्राहक बनौं

आनन्द कुटी विहार संस्था, पो.ब.नं. ३००७, काठमाडौं, फोन: ४२७१४२०
E-mail : anandakutivihar@gmail.com, anandakutivihar@ntc.net.np
gkondanya@gmail.com, kondanya@soon.com

गताङ्कमा

पछाडि छाया सरह सुख पछि लागेर आउँछ" (धन्मपद, गाथा नं. १ र २)। तसर्थ माथि उल्लिखित हत्या, चोरी आदि दुष्कर्महरूको प्रमुख कारण पनि मानिसको "मन" नै हुन् भन्ने कुरा सबैले महसूस गरेकै हुनुपर्छ। अनि प्रमुख कारणलाई पहिल्याई त्यसको उपचारतर्फ लाग्ने प्रयत्न नगरीकन बाहिरी कारण, बाहिरी वातावरणलाई मात्र स्वच्छ, सफा र निर्मल पार्न भनी लागेर केहि हात लाग्ने देखिन्न। सबभन्दा पहिले मानिसले मानसिक रूपमै आफूले कुनै पनि प्रकारका दुष्कर्म, दुष्कृत्य गर्ने छुइन् भनी तयार रहनु आवश्यक छ। मन दृढ गर्न र बलियो पार्न आवश्यक छ। यस्तो भएपछि जस्तोसुकै प्रतिकूल अवस्थामा पनि मानिस विचलित नर्भईकन बस्न सक्दैछ र ऊबाट कुनै पनि प्रकारको दुष्कर्म हुन सक्दैन। प्रत्येक व्यक्ति यसरी मानसिक रूपमा बलियो, दृढवान र समर्पित भइसकेपछि वास्तवमा अब नैतिकतासम्बन्धी कुनै पनि प्रकारको ऐन, नियम र कानूनको आवश्यकता महसूस हुँदैन।

राज्यको प्रमुख दायित्व भनेको आफ्ना नागरिकको जिउज्यान, धन आदिको सुरक्षा गर्नु, शान्तिपूर्वक बाँच दिनु नै हो। तर ऐन, कानुनमात्र बनाएर त्यो दायित्व पूरा गरेको मान्न सकिंदैन। आफ्ना नागरिकहरूलाई मानसिक रूपमा मजबूत बनाउनेतर्फ उसको पहल अपरिहार्य हुन्छ। तर विडम्बना नै मानुपर्छ, त्यसतर्फ प्रयास भएको देखिन्न। अनि मूल कारण एकातर्फ, उपचार अर्कोतर्फको स्थिति विद्यमान रहेको अवस्था अहिलेको देखिन्छ। बरु यसका लागि विभिन्न धर्म, दर्शन, अध्यात्म, सत्संग आदिको प्रादुर्भाव भएको देखिन्छ। तथापि जति प्रगति, उपलब्धि र गन्तव्य हासिल गर्नुपर्ने हो त्यसको एक शतांश पनि प्राप्त भएको महसूस गर्नसक्ने स्थिति देखिएको छैन। जबसम्म राज्यस्तरबाट मानिसको "मन" स्वच्छ पार्ने पहल, अभियान या खाँचोको महसूस गर्दैन, तबसम्म ती जति पनि प्रयास हुन्छन्, सबै बालुवामा पानी पोखेसरी मात्रै हुन्छन्।

हुन त अहिले आएर सरकारी सेवामा प्रवेश गर्ने सबैलाई सर्वप्रथम "विपश्यना ध्यान शिविर" मा सहभागी गराउने नीति सरकारले लिएको छ। यो वास्तवमा एकदमै सकारात्मक, दूरगामी रूपमा प्रभावकारी र व्यक्तिको पनि कल्याण हुने कार्य मान्न सकिन्छ। "विपश्यना"को अभ्यासले आफ्नो "मन"लाई चिन्न, त्यसलाई व्यवस्थितगर्ने अरूलाई कसरी राम्रो सेवा दिन सकिन्छ भनी सचेत गराउन सधाउँछ। आफ्नो काम समयमै सम्पन्न होस, घूस दिन नपरोस, अनावश्यक दुःख भमेला व्यहोर्न नपरोस, ठगिन नपरोस, उचित एवं तत्काल न्याय पाइयोस, अनाहकमा सजायौ भोग्न

नपरोस आदि भन्ने चाहना नहुने मानिस शायद ब्रह्माण्डमै खोजे पनि भेष्टाउन मुसिकल पर्ला। तर त्यस्तो कार्यसम्पादन त आफूले होइन अरूले गरिदिनु पर्छ र त्यो व्यक्ति अनैतिकवान, दूषित र अत्याचारी छ भने आफूले चिताएको सबै खरानी हुन्छन्। त्यसको विपरित नैतिकवान, स्वच्छ र निर्मल हृदय भएको व्यक्ति भएमा आफ्नो मनोकाङ्क्षा पूर्ण हुन कति पनि बेर लाग्दैन। "विपश्यना ध्यान"ले त्यस्तो व्यक्ति उत्पादन गर्न सघाउँछ।

प्रत्येक नागरिकले आफ्नो सम्पूर्ण जीवनमा अनिवार्य रूपमा लागू गर्नुपर्ने नैतिक शिक्षाको आवश्यकतालाई टड्कारो रूपमा महसूस गराउँदछ "विपश्यना" को अभ्यासले। यस्तो जनकल्याणकरी, सर्वहितकरी र सर्वकालीन उपयोगी अभ्यासलाई थाहा नहुनेहरू कसै कसैले वाहियात, समयको बर्बादी र कर्मकाण्डी भन्नेहरू पनि नभएका होइनन्। तथापि एकपल्ट अभ्यास गरिसकेपछि मात्र यस्को राम्रो पक्ष महसूस गर्न सकिने हुन्छ। वास्तवमा सरकारी कर्मचारीहरू मात्र होइन राजनीतिज्ञ, शिक्षक, पत्रकार, कानूनकर्मी, अधिकारकर्मी, चिकित्साकर्मी, व्यापारीलगायत विभिन्न पेसाका मानिसहरूलाई समेत विपश्यना ध्यानको अभ्यास अत्यन्त लाभदायक सिद्ध हुनसक्छ, यसतर्फ पनि तत्काल पहल हुनु देशकै लागि सुखको विषय हुनसक्छ।

भगवान् बुद्धले सिकाउनुभएको शील शिक्षाहरू मध्ये पञ्चशीललाई सम्पूर्ण मानवजगतले अनिवार्य रूपमा पालना गर्नुपर्ने शिक्षा हो भन्दा अत्युक्ति हुँदैन। जस्मा कुनैपनि धार्मिक आस्था भएको, कुनैपनि भाषा बोल्ने, कुनैपनि भेषभूषा लगाएको व्यक्तिलाई उत्तिकै आवश्यक पर्ने देखिन्छ। ती हुन् हिसा, हत्या गर्नबाट अलग रहनु, चोरी, ठगी गर्नबाट अलग रहनु, व्यभिचार, भ्रष्टाचार गर्नबाट अलग रहनु, भूठ असत्य बोल्नबाट अलग रहनु र मादकपदार्थ सेवन गर्नबाट अलग रहनु। यी पाँचवटा नैतिक आचरणयुक्त हुनका लागि मानिसको मन बलियो र दृढ हुनु नितान्त आवश्यक छ। राज्यले यस्ता कुराहरूको मिहिन विश्लेषण गरी त्यस अनुरूप नीति नियम बनाएमा मात्र वाञ्छित सफलता हासिल गर्न सकिने देखिन्छ। वास्तवमा शान्तिपूर्ण समाज भनेर नारामात्र लगाएर हुने होईन, कार्यान्वयन नै यथार्थपरक हुनु आवश्यक छ। जो व्यक्तिमाथि उल्लिखित पाँचवटा नैतिक आचरणयुक्त भएका हुन्छन्, ती व्यक्तिबाट कोही कसैले असुरक्षा महसूस गर्नुपर्ने हुँदैन। प्रत्येक व्यक्ति त्यस्तो भएमा सबै व्यक्ति शान्तिपूर्ण रूपमा रहनबस्न सक्ने हुन्छन्। तब शान्तिपूर्ण समाजको निर्माण हुनसक्छ, मात्र नारामा सीमित रहेर कदापि सम्भव हुने देखिन्न।

धर्मै छोडेको धर्मको बहस

आहुति

मानिसले सर्वस्वीकृत सामाजिक नियम मुताविक काम नगर्दा, त्यसले आफ्नो धर्म छोड्यो भन्ने चलन छ। यहाँ धर्मको अर्थ ईश्वरजन्य मान्यता नभएर सर्वस्वीकृत सामाजिक मान्यतासँग सम्बन्धित रहेको स्पष्टै छ। नेपालमा धर्मबारे जसरी बहस चलिरहेहे त्यसले वास्तवमा आफ्नो धर्म नै छाड्दै गएको छ। बहसको पनि उत्तरदायित्वपूर्ण नियम हुन्छ, जुन बहसको धर्म हो। बहसका तर्क र जिकिरहरू पूर्वाग्रह, तोडमोडमा आधारित हुन्छ भने बहस स्वयंले आफै धर्म छाडेको ठहर्छ। धर्मनिरपेक्षता भनेको पापसापेक्ष राज्य बनाउने हो भने स्तरको वितण्डता देखापर्नुले यस कुरालाई सजिलै प्रष्ट गर्छ।

समाजमा स्थापित अन्यायपूर्ण संरचनाको जग त्यसको वैचारिक अवधारणा हो। वैचारिक अवधारणाबाट जनतालाई भ्रमित नपारेसम्म गलत संरचना र स्वार्थजन्य नियम बनाई स्वीकार्य बनाउन सम्भव हुँदैन। यो काम माछा मार्न पानी धमिल्याउने भनेजस्तै हो। न्याय चाहने जनता माछा हुनु र पानीचाहिँ धर्म बारेको बहस, जुन बेस्मारी धमिल्याइँदैछ। एकातिर धर्मनिरपेक्षतालाई हिन्दूधर्मविरोधी विषयको रूपमा विकृत पारेर हिन्दू समुदायलाई उत्तेजित पार्न खोजिंदैछ, अर्कोतिर धर्मलाई राष्ट्रियता एवं राष्ट्रिय सुरक्षासँग समेत गाँस्ने दुस्साहस गरिंदैछ। कुनै पनि धर्मको आधारभूत घोषित मान्यता अर्को धार्मिक समुदायविरुद्ध लक्षित भएको कुनै उल्लेख छैन। अनि धर्म कुन शास्त्रमा राष्ट्रियताको अंग हो? धर्महरू वैचारिक आस्थागत पञ्चहरू हुन्, राष्ट्रियताको आधारभूत अंग नै होइनन्। तर आज सब अवधारणाहरू गोलमाल पार्न प्रयत्न गरिंदैछ।

धर्म जीवित मानिसको भावनामा बस्ने आस्था हो। धर्मनिरपेक्षता राज्यलाई सबै धर्मप्रति समान व्यवहारका निम्ति तयार पार्न प्रतिपादित सिद्धान्त हो। राज्यले एउटा धर्म ग्रहण गर्दा त्यसले स्वतः अरु धर्ममाथि भेदभाव गर्नु अनिवार्य बन्छ। त्यसैले राज्य धर्मद्वारा होइन, बरु सबै धर्म र नास्तिक नागरिकसमेत सहमत संविधानबाट चलाउन निरपेक्षता स्वीकार

भएको हो। राज्यले धर्मनिरपेक्षतालाई स्वीकार्दा देशका सबै धर्मवालम्बी र नास्तिकहरू स्वतः धार्मिक स्वतन्त्रताको अधिकार भोग्न पाउँछन् अर्थात् जहाँ धर्मनिरपेक्षता हुन्छ, त्यहाँ स्वतः धार्मिक स्वतन्त्रता हुन्छ।

धार्मिक स्वतन्त्रताचाहिँ आधारभूत रूपमा समाजको निम्ति चाहिने सिद्धान्त हो, किनभने समाज धेरै धर्म र नास्तिक प्रवृत्तिमा समेत विभाजित हुनसक्छ। धार्मिक स्वतन्त्रतामात्र मानिन्छ भने राज्यले कुनै धर्ममा आधारित भएर नीति बनाउँदा नागरिकको मौलिक अधिकार हनन् गरेको नठहरिन सक्छ। त्यसकारण धार्मिक स्वतन्त्रताले पुग्छ भन्नु नागरिकको धार्मिक अधिकारमाथि सधैभरि तरवार भुन्ड्याउनु सरह हो। धर्म बारेको विश्वव्यापी यी सिद्धान्तलाई तोडमोड गर्नु भनेको एक प्रकारको बौद्धिक अपराध हो।

यो अपराध संविधानमा नागरिकको धर्मबाट अलग हुने अधिकार खोस्ने स्तरसम्म बढ्दैछ। यो धर्मनिरपेक्षताको मात्र हैन, धार्मिक स्वतन्त्रताको विरुद्धसमेत छ। यसले त मानिसको चेतनामा आउने परिवर्तनलाई समेत अस्वीकार गर्छ। यी पुरै पुरातनपन्थ हो। साँच्चै भन्नुपर्दा यो एक प्रकारको बौद्धिक पागलपन हो। वास्तवमा सबै धर्मका फरक पन्थहरू पहिलेको पन्थबाट अलग भएर बनेका हुन्। करिव २५ सय वर्षअधिका सन्त कपिलदेवि आजका भौतिकवादीसम्प्का नेपालीहरू आफ्नो धर्मबाट अलग भएर नयाँ विचारमा पुगेका हुन्। संविधानमा गर्न लागिएको यो व्यवस्था मान्ने हो भने गैतम बुद्ध धार्मिक अपराधी थिए भनी घोषणा गरे हुन्छ किनभने उनले पुरानो छोडेर नयाँ विचार प्रादुर्भाव गरेका थिए। जबर्जस्ती धर्म परिवर्तन बेलै कुरा हो। जबर्जस्ती गरिन्छ भने राज्यले कडा सजाय गर्नुपर्छ। तर यहाँ त राज्य स्वयं जबर्जस्ती गर्नु पो तम्सिएको छ। धर्मसम्बन्धी अवधारणहरूलाई आज जसरी तोडमोड गरिंदैछ त्यो साँच्चै लज्जाजनक छ।

एमाओवादी अध्यक्ष प्रचण्डले भारत भ्रमणमा भने, "इसाईकरण चीन, भारत र नेपालको निम्ति खतरा छ।"

इसाईकरण देशका अन्य धर्मावलम्बीले खतरा मान्य सकलान् तर देशको निम्ति कसरी खतरा हुन्छ । संविधान निर्माणका बेला यस तर्कले धर्मनिरपेक्षतालाई कमजोर बनाउँछ । यसले त कुन धर्म बलियो हुँदा राष्ट्र बलियो हुन्छ? भन्ने गलत प्रश्नलाई जन्म दिन्छ । अन्ततः राष्ट्र बलियो बनाउन कुनै धर्मलाई राष्ट्रिय धर्म बनाउनुपर्ने निष्कर्षतिर धकेलिदिन्छ । धर्मका कारण कुन देश सप्रिएको वा कमजोर भएको छ? अनि धार्मिक हस्तक्षेबाट कुन राष्ट्रको स्वाधीनता गुमेको छ? कुनै धर्म सम्प्रदायले अर्को धर्ममाथि षडयन्त्र गरेको छ भने त्यो रोक्नु राज्यको काम हो । तर एउटाको षडयन्त्रको आशकामा अन्य धर्ममाथि उत्पीडनको नीति बनाउन मिल्छ?

इसाईहरूले हाकाहाकी भारत, पाकिस्तान र बंगलादेशमा दुई शताब्दी शासन गरे । खै त हिन्दु र मुस्लिमको आधारभूत संख्या घटेन । केही इसाई भए, त्यसो त थुरै देशका इसाई केही हिन्दु भएका छन्, त्यो बेर्गलै कुरा हो । नेपालमा एक धर्मको नीतिको उत्पीडनबाट विगत दुईसय वर्षमा कुनै इसाई जेल जानुपरेको होइन, बरू बौद्ध, इस्लाम, किरातलगायतका समुदायले दुःख पाएका हुन् र धर्मनिरपेक्षताको वास्तविक मर्म पनि उनीहरूसँग जोडिएको छ । के इसाईप्रतिको आशकाले बौद्ध, इस्लाम, किरात लगायतमाथि उत्पीडन जारी राख्नु न्याससंगत हुन्छ?

विचित्रका तर्कहरू गरिदैछ । एउटा लेखक एउटा अनुच्छेदमा लेख्छन्- नर्वलगायतका इसाई देशको डलरले धर्मनिरपेक्षता बनाउन खोजिएदैछ । त्यही लेखको अर्को अनुच्छेदमा लेख्छन्- हेर, अमेरिका र बेलायतमा धर्मनिरपेक्षताका खास नीतिहरू छन् । इसाई बढी भएका मुलुकमध्ये निर्धो नर्वलाई खलनायक र अमेरिका, बेलायतजस्ता हस्तक्षेपमा कहलिएकालाई नायकको रूपमा प्रस्तुत कसरी गर्न सकिन्छ? विश्वमा धर्मसापेक्ष देशहरूको उदाहरण दिँदा तीभन्दा चौबर बढी रहेका धर्मनिरपेक्ष देशबारे चर्चे नगरी आजको नेपालमा कोही सरदर विद्वान पनि कसरी हुनसक्छ?

जहाँसम्म डलरको कुरा छ, दुनियाँमा सबैभन्दा ठूलो "आइएनजीओ" युएनडीपी मानिन्छ । युएनडीपी लगायतका संस्थाहरूले सबैभन्दा बढी नेपाल सरकारलाई लगानी गरेका छन् । त्यो लगानीको डलर मुस्लिमले पाएको छ? किरातले कति खाएको छ? बौद्धमार्गी कसरी लिएको छ? नागरिक गैरसरकारी संस्थाहरूलाई लगानी गर्ने प्लान इन्टरनेसनल, एक्सन एड, डीएफआईडी, नर्वेजियन एड लगायतका मुख्य डलरका उपल्लो नाफामा रहेका नेपालीमध्ये कतिजना मुस्लिम, बौद्ध र किरात छन् । वास्तवमा ती उच्च नाकामा १५

प्रतिशतभन्दा बढी हिन्दू परिवारबाट आएका पात्रहरू छन् । यस्तो यथार्थबीच डलरको हौवाद्वारा धर्मनिरपेक्षमाथि प्रहार कसरी तथ्यसंगत हुनसक्छ । पृथ्वीनारायण शाहले इसाई खेदेपछि राणकालमा भित्रिएका इसाईद्वारा सञ्चालित प्रतिष्ठित स्कुलको समेत फाइदा कसले लिईएको छ भन्ने छर्लङ्गै छ, तब इसाईहरू देखाएर मुस्लिम, बौद्ध र किरातमाथि उत्पीडन कसरी न्यायसंगत हुन्छ ।

नेपालमा हिन्दूधर्मावलम्बीको संख्या बढी र सनातनदेखि चलिआएको हिन्दू राज्य हुनुपर्छ वा धर्मनिरपेक्ष हुनुहुन्न भन्ने तर्क पनि गरिदैछ । सनातनकै कुरा गर्दा त पाँच हजार वर्षदेखिको किरात धर्म नेपालमै छ । जहाँसम्म संख्याको कुरा छ, पाकिस्तानी हिन्दूको चित्त संख्याको तर्क सुनेर कति दुख्दो हो? नेपालको हिन्दूवादीको हृदयमा ती पाकिस्तानी, श्रीलंकाली र भुटानी हिन्दूहरूको रोदनप्रति कुनै सहानुभूति होला, जो धार्मिक सापेक्षताको काँडेघारीमा प्रताङ्गित छन्? संसारमा इसाई बढी छन्, के संयुक्त राष्ट्रसंघले इसाई विश्व घोषणा गर्नु ठीक हुन्छ?

अर्को यथार्थ खोल्नैपर्ने के छ भने नेपालमा महिलाको संख्या बढी छ, त्यसको मतलव महिलाको इच्छा महिलाशासित राज्य बनाउनु हो? नेपालमा परम्परागत तागाधारी हिन्दूको संख्या कम छ, के गैरतागाधारी राज्य बनाउनु उचित हुन्छ? नेपालमा १३ प्रतिशत दलित अधिकांश हिन्दू छन् । तर हिन्दू जातप्रथाको उत्तरीडन रोक्न धर्मनिरपेक्षता चाहन्छन् । ३५ प्रतिशत जनजातिहरू बौद्ध र अन्य आस्थामाथि उत्पीडन रोक्न धर्मनिरपेक्षता चाहन्छन् । मुस्लिम चार प्रतिशतभन्दा बढी छन् । यो मात्र जोड्दा पनि बहुसंख्या धर्मनिरपेक्षतामा जान चाहन्छन् । यस बाहेक जैन, बहाई र ६२ प्रतिशत कम्युनिष्ट समर्थक भएको देशमा भौतिकवादी नास्तिकको संख्या अति घटाए पनि यथेष्ट मात्रामा धर्मनिरपेक्षताको पक्षमा छ । धर्मको लोकतन्त्र बुझेको हिन्दू पनि धर्मनिरपेक्षताको पक्षमा छन् । यो काट्नै नसकिने अत्यधिक बहुमत हो । त्यसैले यहाँ धर्मबारे संख्याको अंकगणित होइन, विजगणित कार्यकारी हुन्छ भन्ने कुरा बुझैपर्छ । कतिपयलले आर्थिक विकासको लोभसमेत देखाउँदै हिन्दूराष्ट्र हुँदा पर्यटक बढ्छन् भन्छन् । हुन्छ भन्ने कुरा बुझैपर्छ । पहिलो कुरा, आस्थालाई वन्यजन्तु आरक्षणजस्तो संरक्षित क्षेत्र बनाउन सकिंदैन । दोस्रो, नेपाल आजसम्म हिन्दू राज्य नै त थियो भने पर्यटक किन बढेनन् त? मक्का-मदिनाको उदाहरण दिनेले भ्याटिकनसिटी किन बिसन्छन्, जहाँ सबै इसाई जान भुतुक्क हुँदैनन् । पर्यटन आधुनिक व्यापारको कलासँग बढी सम्बन्धित छ भन्ने अब धैरैलाई थाहा

छ । मक्का मदिनामा मुस्लिमको ओइरो इस्लाम साँस्कृतिक सम्प्रताले अरु विश्वप्रति देखाएको भावनात्मक चुनौती समेत हो । आधुनिक विश्वमा विकसित भनिने यहुदीपछि, सबैभन्दा अपमान इस्लामको गरेबाट उब्जाएको मुस्लिम स्वाभिमान धेरै हदसम्म मुस्लिम कट्टरताको कारक भनी विश्लेषकहरूले भनेको कुरातिर ध्यान जानु नै पर्छ । पर्यटनकै कुरा गर्दा त गौतम बुद्ध र लुम्बिनी काफी छ, जसलाई चिनियाँ आस्थाको प्रवर्तक मान्छन् र भारतीय बुद्धसँग जोडिन पाउँदा आनन्दित नै हुन्छन् । तर बौद्ध राष्ट्र बनाउन ती आर्थिक समृद्धि चाहनेहरू किन सिफारिस गर्दैनन्? जुनसुकै तर्क पनि हिन्दू राष्ट्र बनाउन वा धर्मनिरपेक्षाको विरोध गर्न गरिन्छ भने त्यो आग्रहपूर्ण राजनीतिमात्र हो भन्ने बुझन कुनै गाहो छैन ।

नेपालमा धर्मनिरपेक्षाको मुद्दा नै किन जन्मियो? वास्तवमा जंगबहादुरले १९१० को मुलुकी ऐनद्वारा कानुनी रूपमै दलित र अरु धर्मावलम्बीमाथि उत्पीडन थालेपछि जन्मिन पुगेको हो, अनि पञ्चायत र बहुदलकालसम्म एक धर्मको नीतिद्वारा अरुलाई गरिएको दमनद्वारा भाङ्डिएको हो । पृथ्वीनारायण शाह काठमाडौंको गदीमा बस्तुभन्दा पहिलेदेखि नै हो, तामाङ्गलगायतका जनजातिले गोरु खाएको, जसरी हिन्दू उच्च जातले सुँगुर नखाने गरेको जनजातिसँग भेट

नहुँदै हो । मुलुकी ऐन र पञ्चायतभन्दा पहिले हिन्दूले गोरु खानेलाई कानुनी कारबाही गर्नुपर्छ भनेर सोचै सक्दैनथ्यो । आजसम्म पनि हिन्दू राज्य कठोर नभएको गाउँमा हिन्दूले गोरु जनजातिलाई बेचेकै छ । गाउँघरमा कुन हिन्दूले मुसलमानको आँगनमा सुँगुर हुलेको थियो र? जब हिन्दू राज्य उपस्थित भयो, गढबढ सुरु भयो । त्यसैले राज्यले बनाएको विप्ल्यांटोलाई सप्ल्यांटो बनाउन हो- धर्मनिरपेक्षाको मुद्दा ।

नेपालमा कसैले रक्सी चढाएको, कसैले तुलसी पुजेको, कसैले गोरु खाएको कसैले सुँगुर नछोएको, कसैले खसी नखाएको र कसैले मुसा खाने गरेको अर्को कुनै समुदायलाई चुनौती दिन नै हैन, त्यो त आ-आफ्नो हजारौ वर्षको संस्कृतिको अभ्यासमात्र हो । संसारमा नाङ्गै हिँड्नु अक्षम्य असम्यता हो । तर हिन्दू जोगीको एउटा खलक नाङ्गै हिँड्छन्, रोक्न मिल्दैन, किनभने त्यो उनको आस्था हो । तसर्थ धर्मनिरपेक्षाको माग जे कारणले जन्मियो, त्यसलाई सम्बोधन गर्नु नै प्रगतिको निमित्त मुख्य कुरा हो । हैन भने भविष्यमा पनि यही विषयका निमित्त द्वन्द्व होस् भनी हामीले चाहेका हाँ त? (श्रीत : कान्तिपुर दैनिक, ३२ श्रावण २०७२)

दर्ता नं. २०४६/०६५-०६६

एक द्योङ्ग चाहै राबल बगौँ ।

पापको फल भोगनरू नपरेसम्म मूर्खले आफुले गरेको खराब कामलाई महजस्तो ठान्दछ ।

तर पापको फल भोगनरूपर्दा दुःखित हुन्छ । - धम्मपद, ६९

मुद्दती वचतमा
१३ प्रतिशत व्याज

दैनिक वचतमा
६.५ प्रतिशत व्याज

बलम्बु व्याउ सहकारी संस्था लि.

बलम्बु, काठमाण्डौ

बलम्बु-६, काठमाण्डौ, फोन नं. ४३१४८४४,

ईमेल: bmc_coperative@yahoo.com

धर्मनिरपेक्षता र स्वतन्त्रताबीचको बहस

मोहम्मद जाकिर हुसैन, hac_zakir@yahoo.com

धार्मिक सहिष्णुता र सामाजिक सद्भाव धर्मनिरपेक्ष राज्यका आधारशिला हुन् । धर्मनिरपेक्षताले धार्मिक स्वतन्त्रता, समानता र स्वेच्छिकतालाई पनि दर्शाउँछ ।

के हो धर्मनिरपेक्षता?

धर्मनिरपेक्षता एक सिद्धान्त हो । यो एक पारिभाषिक शब्दावली हो, जसलाई शाब्दिक रूपमा होइन, व्याख्याबाट बुझ्नुपर्छ । धर्मका आधारमा कुनै भेदभाव नगर्ने र राज्यले कुनै धर्मलाई विशेष संरक्षण दिने काम नगरी धर्मबाट पूर्णतः अलग हुने राज्यव्यवस्थालाई धर्मनिरपेक्ष राज्य भनिन्छ । यस्ता राज्यले धर्मलाई व्यक्तिगत आस्थाको विषय मानी राज्यसँग यसको सम्बन्ध मान्दैन र धार्मिक मामिलामा कुनै पनि हस्तक्षेप गर्दैन, तटस्थ रहन्छ ।

धर्मनिरपेक्षता एक यस्तो अवधारणा हो, जसद्वारा एक राज्य वा देशले स्वयंलाई धार्मिक मामिलामा आधिकारिक रूपमा न धर्मलाई न अधर्मलाई समर्थन गरी तटस्थ रहन्छ । यो एक आधुनिक राजनीतिक एवम् संवैधानिक सिद्धान्त हो । धर्मनिरपेक्षतामा मूलतः दुई विषय पर्छन्: १) राज्य सञ्चालन एवम् नीति निर्धारणमा धर्मको हस्तक्षेप हुनु हुँदैन । २) सबै धर्मावलम्बी संविधान तथा सरकारी नीतिका लागि समान छन् ।

धार्मिक सहिष्णुता र सामाजिक सद्भाव धर्मनिरपेक्ष राज्यको आधारशिला हो । धर्मनिरपेक्षताले धार्मिक स्वतन्त्रता, समानता र स्वेच्छिकतालाई पनि दर्शाउँछ । राष्ट्र र राज्यले सबै धर्म र समुदायलाई समदूरीमा राख्छ ।

लोकतन्त्रको आवश्यक तत्त्वका रूपमा धर्मनिरपेक्षता:

राजनीति शास्त्रमा लोकतन्त्रको आवश्यक तत्त्वमा समानता र स्वतन्त्रतालाई प्रधानता प्राप्त छ । स्वतन्त्रता र समानताविना लोकतन्त्रको परिकल्पना पनि गर्न सकिन्दैन । लोकतन्त्रमा आर्थिक, सामाजिक, धार्मिक, सांस्कृतिक, राजनीतिक

०४६ को जनआन्दोलनले पञ्चायको अवसान गरायो । तर, शासनशैली एकात्मक नै रह्यो । एक धर्म, एक भाषा, एक वर्ग, एक जातिको हालिमुहाली सत्तमा देखा पन्यो । हिन्दू संवैधानिक राजतन्त्रले जरो गाड्यो ।

समानता महत्त्वपूर्ण छन् । लोकतन्त्रमा वर्ग, जाति, धार्मिक, समूह, सांस्कृतिक समूह र व्यक्तिले समानता महसुस गर्न पाउनुपर्छ । समाताको हक खोज्नु भनेको विभेद गर्नु हो । विभेदले निश्चित रूपमा विद्रोह निर्माण र विद्रोहले द्वन्द्व र विच्छिन्नलाई अवश्यम्भावी बनाउँछ । राणाशासनको विभेद विरुद्ध राजादेखि नागरिकसम्मले विद्रोह गरे । महेन्द्रले निरकुश निर्दलीय पञ्चायती व्यवस्था लादेर विभेद गर्दा चरण-चरणमा आन्दोलन भए । ०४६ को जनआन्दोलनले पञ्चायतीको अवसान गरायो । तर, शासनशैली एकात्मक नै रह्यो ।

एक धर्म, एक भाषा, एक वर्ग, एक जातिको हालिमुहाली सत्तमा देखा पन्यो । हिन्दू संवैधानिक राजतन्त्रले जरो गाड्यो । हिन्दू संवैधानिक राजतन्त्र भएपछि अन्य धर्म र धर्मावलम्बीले न्याय कसरी खोज्न सक्यो र? त्यसैले माओवादीले धर्मनिरपेक्ष गणतन्त्रको बिगुल फुक्यो ।

शान्ति सम्झौता र अन्तरिम संविधानमा धर्मनिरपेक्षता:

विस्तृत शान्ति सम्झौताको दफा ७१.५ मा भनिएको छ- 'दुवै पक्षले धर्मनिरपेक्षताको मूल्य-मान्यताका आधारमा कुनै पनि सामाजिक, सांस्कृतिक, धार्मिक संवेदनशीलता, धार्मिक स्थल र व्यक्तिको धार्मिक आस्थाको सम्मान गर्नेछन् ।'

अन्तरिम संविधान ०६३ ले धर्मनिरपेक्ष राज्य घोषणा गर्यो । अन्तरिम संविधानको धारा १३८ मा राज्यको पुनर्संरचनाको

धर्म व्यक्तिको आस्थासँग सम्बन्धित विषय
भएकाले राज्यको नीति स्पष्ट गर्न धर्मनिरपेक्षता नै सर्वाधिक उपयुक्त उपाय हो । धर्मनिरपेक्षता शब्द हटाएर धार्मिक स्वतन्त्रतामात्र लेखेर जाने हो भने यो स्वतःसिद्ध हिन्दू राज्यमुखी हुन जानेछ । किन्तु, अहिले पनि हाम्रो मुलुकी ऐन हिजोको हिन्दू राज्यमा आधारित छ ।

विषयमा वर्गीय, जातीय, भाषिक, सांस्कृतिक, धार्मिक र क्षेत्रीय भेदभाव अन्त्य गर्नराज्यको केन्द्रीकृत र एकात्मक ढाँचाको अन्त्य गरी राज्यको समावेशी, लोकतान्त्रिक संघीय शासन प्रणालीसहितको अग्रगामी पुनर्संरचना गरिने उल्लेख भएको छ ।

प्रमुख पार्टीका नेता धर्मनिरपेक्षताको पक्षमा:

कांग्रेसले महामानव भनेका बिपी कोइरालाले ०९२ सालमा भएको कांग्रेस महाधिवेशनमा धर्मनिरपेक्षताको वकालत गरेका थिए । गिरिजाप्रसाद कोइरालाले माओवादीसँग धर्मनिरपेक्षतामाथि दस्तखत गरेर शान्ति सम्झौतालाई सफल पारे । एमालेले मदन मण्डारीले सुझाएको बाटो जनताको बहुदलीय जनवाद (जवज) ले धर्मनिरपेक्ष नेपालको कल्पना गरेको छ । एमाओवादीले सुरुदेखि नै धर्मनिरपेक्षतालाई बटमलाइन बनाउँदै आएको छ । वर्तमानमा पाँचदलीय मधेसी मोर्चामा रहेका दलले संविधानको प्रारम्भिक मस्तौदामा धर्मनिरपेक्षता प्रस्तावनामै उल्लेख हुनुपर्छ भनेर फरक मत दर्ज गराएका छन् ।

जनादेश र मतादेश द्वारे धर्मनिरपेक्षताको पक्षमा:

लोकतान्त्रिक गणतन्त्र, संघीयता, समानुपातिक, समावेशिता र धर्मनिरपेक्षता ऐतिहासिक जनआन्दोलन, सशस्त्र जनयुद्ध, मधेस आन्दोलन, जनजाति, दलित, महिला, थारु, मुस्लिमलगायत समुदायले गरेका विभिन्न आन्दोलनका उपलब्धि हुन् । फेरि यिनै मुद्दालाई प्रमुख राजनीतिक दलले आफ्नो घोषणा-पत्रको आर्कषण बनाएर कांग्रेस, एमाले र एमाओवादी ठूला पार्टीका रूपमा आएर मतादेश पनि यिनै मुद्दाका पक्षमा छन् भन्ने सिद्ध भएको हो ।

के धार्मिक स्वतन्त्रता र धर्मनिरपेक्षता उस्तै हो?

धार्मिक स्वतन्त्रता धर्मनिरपेक्षताको एउटा अंग हो । धर्मनिरपेक्षताका दुइटा पाटा छन् । पहिलो धर्मराज्यको मामिलामा तटस्थ रहनु र दोस्रो राज्यले सबै धार्मिक समूह र नास्तिकसँग समदूरी अखितायार गर्नु । समदूरीको नीतिले धार्मिक स्वतन्त्रतालाई प्रतिनिधित्व गर्छ । धार्मिक स्वतन्त्रता मात्र भनेर यसले धर्मको

मामिलामा राज्यको नीति प्रतिनिधित्व गर्दैन । धर्म व्यक्तिको आस्थासँग सम्बन्धित विषय भएकाले राज्यको नीति स्पष्ट गर्न धर्मनिरपेक्षता नै सर्वाधिक उपयुक्त उपाय हो । धर्मनिरपेक्षता शब्द हटाएर धार्मिक स्वतन्त्रतामात्र लेखेर जाने हो भने यो स्वतःसिद्ध हिन्दू राज्यमुखी हुन जानेछ किनकि, अहिले पनि हाम्रो मुलुकी ऐन हिजोको हिन्दू राज्यमा आधारित छ । र, धर्मनिरपेक्षता शब्द हटनासाथ व्यवस्थापिका संसदमा विचाराधीन प्रतिस्थापन विधेयक निष्क्रिय गराएर हिन्दूधर्म निर्देशिका ऐन-कानून यथावत रहनेछ । यसले हिन्दूराष्ट्र लेखिनु वा धार्मिक स्वतन्त्रता लेखिनुबीचको तात्प्रक भिन्नता रहनेछैन ।

एकात्मक प्रणालीसँग जोडिएको प्रश्नः

एकात्मक शासन, प्रणाली के हो? एक भाषा, एक भेष, एक संस्कृति, एक लिङ्ग, एक धर्म, एक जाति वा एक भूगोलको हालिमुहाली जसमा अन्य भाषाभाषी, अन्य भेषभूषा, अन्य संस्कृति, अन्य लिङ्ग, अन्य धर्मावलम्बी, अन्य जाति र अन्य भूगोलको शोषण हुन्छ, दोहन हुन्छ ।

नेपालमा सयौं वर्षदेखि एकात्मक शासन प्रणाली रह्यो । शोषण भयो, दोहन भयो । शोषित वर्ग, शोषित आदिवासी जनजाति, शोषित मधेसी, शोषित दलित, शोषित महिला, शोषित मुस्लिम, शोषित श्रमिक र किसानले आत्मनिर्णयको अधिकार, संघीयता, समानुपातिक समावेशी लोकतन्त्र, धर्मनिरपेक्षता, स्वायत्तता, राजतन्त्र अन्त्य तथा गणतन्त्रको स्थापना, मुक्ति र अधिकारको बहालीका लागि एकात्मक शासन प्रणालीविरुद्ध उठे । सविधानसभाको मागका आधार पनि यही हो । यही एकात्मक शासन प्रणाली अन्त्यका लागि ठूला आन्दोलन भए ।

विविधताबीच नयाँ राष्ट्रिय एकीकरणः

देश र जनताको भविष्य नयाँ राष्ट्रिय एकीकरणबाट मात्र हुनसक्छ । विभेद, वर्ग-वर्गबीचको दोहन, जातीय वा राष्ट्रिय उत्पीडन, धार्मिक अन्येवगबीच रूपलिलाएको नेपाली समाजको वैज्ञानिक रूपान्तरण आवश्यक छ । धर्म, वंश र जातमा विभक्त नेपाली समाजको संरचना बडे जटिल छ । धेरै जाति, धेरै धर्म, धेरै भाषा, धेरै संस्कृति र धेरै थरीका भौगोलिक बनोटबाट गुजिरहेको नेपाली समाजले राजनीतिक स्वामित्व पाउन नयाँ ढङ्को राष्ट्रिय एकीकरणको खाँचो महसुस गर्छ । पृथक राष्ट्रियताबीचको एकीकरण, पृथक जातिबीचको एकीकरण, पृथक भूगोलबीचको एकीकरण, पृथक धार्मिक तथा सांस्कृतिक समूहबीचको एकीकरण नै नयाँ राष्ट्रिय एकीकरण हो । यसको प्रमुख तत्त्व पहिचान, शासकीय साफेदारी र आत्मनिर्णयको अधिकारको प्रत्याभूति हो । विविधताको राष्ट्रिय एकीकरण हुनुपर्छ । राष्ट्रिय विविधतालाई राष्ट्रिय एकताको भावनामा आवद्ध गर्न सक्नु नै आजको आवश्यकता हो ।

सञ्चार र मानव जीवन

अ. अरियजाणी, "परियति सद्व्यय कोविद"

सामान्यतया, एक व्यक्तिबाट अर्को व्यक्तिमा विचार, सूचनाहरूको आदान-प्रदान गर्नु नै सञ्चार हो भन्ने बुझिन्छ । व्यक्तिको विचार, कुनै ठाउँमा भएको घटनाको जानकारी, नयाँ कुराहरू, समाजमा घटेका हरेक क्रियाकलापहरूको जानकारी अर्को व्यक्ति, समुदाय, समाज त्यस्तै राष्ट्रिय अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रमा पुऱ्याउनु नै सञ्चार हो । यो सञ्चार Communication भन्ने शब्द Latin भाषाका Communis र Communicare भन्ने शब्दबाट उत्पत्ति भएको हो । कम्युनिस नाम शब्द हो, जसको अर्थ हुन्छ- "साभा, साभापन वा आदानप्रदान ।" त्यस्तै Communicare शब्द क्रियापद हो, जसको अर्थ "कुनै कुराको साफेदारी गर्नु ।" कतिपय विद्वानले कम्युनिकेशन शब्दलाई अङ्ग्रेजी भाषाकै अर्को शब्द "Community" अर्थात् समाजसँग तुलना गरेका छन् । यसको आशय सञ्चार भन्नाले समाजका सदस्यसँग एक आपसमा केही साभापन भन्ने बुझिन्छ । सञ्चारको सम्बन्धकै कारणले गर्दा समाज सङ्ग्रहित भएको मानिन्छ । तसर्थ, सञ्चार नै समाजको जग हो । यसरी के भन्न सकिन्छ भने जहाँ सञ्चार छैन, त्यहाँ समाज बन्न सक्दैन ।

According to Haimans- "Communication is the process of sending information and understanding from one person to another"

According to Denis MC Quail- "Communication is process of increased sharing between participate on the basic of sending and receiving message."

यी दुईवटा उद्धरणबाट पनि के प्रष्ट हुन्छ त भन्दा सञ्चार भनेको नै एक व्यक्ति, ठाउँबाट पठाइएको सूचना, समाचारहरू अर्को व्यक्ति र ठाउँसम्म पुऱ्यु हो । सूचना, विचार, समाचारहरूको आदानप्रदान नै सञ्चार हो । यो सञ्चारबाट कोही पनि व्यक्ति अलग हुन सकिंदैन । त्यसैले सञ्चार र मानव जीवनबीच एकदमै घनिष्ठ अन्तरसम्बन्ध रहेको हुन्छ । यदि सूचना, नयाँ जानकारी नयाँ तरीकाहरू थाहा नपाउँदो हो त मानिस अहिले पनि ढुङ्गे युगकै र घुमन्ते

- गौतम बुद्धले हामीलाई अन्तरनिहित सञ्चार कसरी गर्ने भन्ने बारेमा खोज अनुसन्धान गरेर सिकाउनुभएको छ । सफा शुद्धीकरण (Purification of mind) कसरी गर्ने भन्ने बारेमा सञ्चार गर्नुभएको छ । आफ्नो मनभित्रको विचार, सोचाईलाई सफा शुद्ध पार्न, पिउने पानी जस्तै निर्मल बनाउन कसरी सञ्चार गर्ने भन्ने बारे मानव मात्रका लागि अमूल्य शिक्षा दिनुभएको छ । त्यसको लागि चाहिने मुख्य कुरा त ध्यान हो यही ध्यान-भावना नै अन्तरनिहित सञ्चारमा पर्दछ ।

जीवन जीउन बाध्य हुँथ्यो होला । यही सञ्चार आदानप्रदान गर्ने बानी भएकै कारणले अहिले मानव जीवन, हाम्रो समाज Huntinggathering society to Modern Societyमा पुगेको हो । यो सबै नै मानिसहरूमा नयाँ ज्ञान, बिचार बुद्धि र सोचाईहरूको विकास भएको कारणले गर्दा हो । एक ठाउँमा विकास भएका शिक्षा, प्रविधि, धर्म, रीतिरीवाज, संस्कृति, विज्ञान, शैली, यातायात हरेक कुराको नै आदानप्रदान गर्न बानी अर्थात् सञ्चार गर्ने बानी भएकाले नै अहिले विश्व यो स्थितिमा पुग्यो । यो सबै नै मानिसहरूमा नयाँ ज्ञान, विचार, बुद्धि र सोचाईहरूको विकास भएको कारणले गर्दा हो । सञ्चारकै कारणले गर्दा मानिसहरूले आफ्नो व्यक्तित्व विकास गरेका छन् । सुरुमा एक ठाउँ व्यक्तिको सूचना घटनाले, शिक्षाले अर्को व्यक्तिलाई ज्ञान दिन्छ, जानकारी दिन्छ र सो जानकारी बमोजिम नै मानिसहरूले केही त्यस्तै कामहरू गर्दछ र सोचाई परिवर्तन गर्दछ भने त्यो नै सञ्चार हो । सञ्चारकै त्रैमात्रा नराम्रा घटना जस्तै अपराध, भ्रष्टाचार, बलात्कार, चेलीबेटी बेचबिखन विभिन्न क्रियाकलापहरू बृद्धि नभएको होइन तपाईं हाम्रो यो समाज र विश्वमा । तर पनि सञ्चार गर्दा (Communicate) गर्दै के ग्रहण गर्ने? के ग्रहण नगर्ने भन्ने कुरा प्रत्येक व्यक्तिको आ-आफ्नो सोचाइमा भर पर्छ । त्यसैले व्यक्ति स्वयम् आफैले पनि सतर्क होशियार भएर

सही कुरा मात्र लिएर परिवार समुदाय समाज र राष्ट्र बनाउने जिम्मेवारी लिनुपर्छ ।

सञ्चार पनि विभिन्न प्रकार वा तहका हुन्छन् ।

१) अन्तरनिहित सञ्चार (Intra-personal communication)

तपाईं हामी मन, मनै मात्र कुरा गर्छौं, सपना देख्छौं, मनमा कुराहरू खेलाउँछौं भने त्यो पनि सञ्चार हो । यस्तो सञ्चारलाई अन्तरनिहित सञ्चार भनिन्छ । त्यस्तै ध्यान-भावना गर्नु पनि यही सञ्चारभित्र पर्दछ । आजभन्दा २६०० वर्षभगाडि नै नेपालको लुम्बिनीमा जन्मिनुभएका शाक्यमुनि गौतम बुद्धले हामीलाई अन्तरनिहित सञ्चार कसरी गर्ने भन्ने बारेमा खोज अनुसन्धान गरेर सिकाउनुभएको छ । सफा शुद्धीकरण (Purification of mind) कसरी गर्ने भन्ने बारेमा सञ्चार गर्नुभएको छ । आफ्नो मनभित्रको विचार, सोचाईलाई सफा शुद्ध पार्न, पिउने पानी जस्तै निर्मल बनाउन कसरी सञ्चार गर्ने भन्ने बारे मानव मात्रका लागि अमूल्य शिक्षा दिनुभएको छ । त्यसको लागि चाहिने मुख्य कुरा त ध्यान हो यही ध्यान-भावना नै अन्तरनिहित सञ्चारमा पर्दछ । पञ्चइन्द्रिय अँखा रूप, कान-शब्द, नाक-गन्ध, जिब्रो-रस र छाला-स्पर्शको जुन क्रियाकलापहरू छन् यसलाई कसरी लिने? कसरी के फाल्ने (आदानप्रदान) गर्ने भन्ने बारेमा ज्ञान दिनुभएको छ । यी पञ्चइन्द्रियसँग मात्र धेरै बुलमिल र आसक्ति हुने काम गर्नु हुँदैन । दूषित र कलेशयुक्त सफा, स्वच्छ मन बनाउनको लागि आफूभित्रको अन्तरनिहित सञ्चारलाई अधि बढाएर काम गर्न सक्नुपर्दछ अनिमात्र मानव जीवन सार्थक हुन्छ र निर्वेण पथमा लागेको व्यक्ति भन्न सुहाउँछ ।

२) अन्तरब्यक्ति सञ्चार (Inter personal communication)

यस सञ्चार प्रक्रियामा २ जना व्यक्तिहरूको कुरा आदानप्रदान रहेको हुन्छ । यो अन्तरनिहित सञ्चारभन्दा अलि माथिको प्रक्रिया हो । मनका कुरा विचार भावनालाई अर्को व्यक्तिसमक्ष व्यक्त गर्ने आमुन्ने सामुन्ने कुरा गर्ने, मेसेजबाट, च्याटबाट, फोनबाट कुरा गर्ने सबै यही सञ्चारमा पर्दछ । त्यसैले सञ्चार भनेको नै दिनदिनै तपाईं हामीले नै भोगिराखेको, गरिराखेको कामहरू नै हुन् । जस्तो भगवान् बुद्धले पनि अन्तरनिहित सञ्चार गर्दा गर्दै नै मनका सबै कलेशहरूलाई निर्मूल गरी बुद्ध हुनुभयो भने जुन बुद्धतज्ज्ञान अरूलाई बाँडनको लागि सर्वप्रथम सारनाथ कुशीनगरमा जानुभयो र आफूले प्राप्त गरेको अनुभव ज्ञानका कुराहरू पञ्चवर्गीय भिक्षुहरूलाई बताउनुभयो । त्यसपछि यशकुमारका पिता, यशकुमार, उसका साथीहरू सबै गरेर ६० जना भिक्षुहरू भयो र भगवान् बुद्धसहित वहाँहरू ६१ जनाले बहुजन हित र बहुजन सुखको लागि विभन्न गाउँ, ठाउँ, बस्ती, समाजमा जुन बुद्धवाणी

ज्ञान-उपदेशहरू आदानप्रदान अर्थात् सञ्चार गर्नुभएकै कारणले अहिलेसम्म पनि हामीले बुद्धशिक्षालाई अध्ययन र अभ्यास गर्न पाइराखेका छौं । त्यसैले यस्तो शिक्षालाई अहिलेको विभिन्न प्रविधि (video call, chat call) बाट सम्बोधन, प्रचारप्रसार गर्न व्यक्ति, समाज, राष्ट्र र अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा नै धेरै शान्तिमय, आनन्दमय वातावरणको सिर्जना हुन्थ्यो । विकसित समाज, त्यही समाजभित्रका सदस्य तपाईं हामी मानिसलाई सभ्य सुशिक्षित बनाउन धर्मवाणी आवश्यक छ । जसको लागि सञ्चारले एकदमै महत्वपूर्ण भूमिका खेल्दछ ।

३. समूह सञ्चार (Group-communication)

यस सञ्चार प्रक्रियामा मानिसहरूको समूह भएको ठाउँमा छलफल गर्नु हो । नेताले भाषण दिँदा, कुनै कार्यक्रमहरू गर्दा, त्यस्तै धर्मदेशना हुँदा यी सबै समूह सञ्चारमा पर्दछ । साथीभाइसँगको कुराकानी, जम्काभेट, स्कुल, कलेज र आफ्नो परिवारका सदस्यहरूसँगको कुराकानी सबै समूह सञ्चारमा नै पर्दछ । त्यसैले सञ्चार र मानवजीवन भनेको "नड र मासुको" जस्तै घनिष्ठ सम्बन्ध रहेको हुन्छ । भगवान् बुद्धले बताउनुभएको ३८ वटा मंगलमध्ये "कालेन धम्मसाकच्छा, एतं मंगल मुत्तम् अर्थात् समय समयमा समूहमा बसेर धर्मको छलफल गर्नु मंगल हो भनेर बुद्धले बताउनुभएको पनि छ । त्यसैले हामीले यो समूह सञ्चार गर्दा धर्मको कुराहरूलाई आदानप्रदान गर्दै लाग्यौ भने त्यस अन्तरक्रियाबाट निस्केको निचोडले व्यक्ति समाज र राष्ट्रलाई नै बदल्न प्रेरित गर्दछ । मानव जीवन जीउन यो सञ्चार पनि अति-आवश्यक छ ।

४. अन्यैक्तिक सञ्चार (Extra-personal communication)

यस सञ्चारमा मान्छेसँग सञ्चार नभइकन जनावर र यन्त्रहरूसँग हुन्छ । जनावरसँग भन्नाले तपाईंले पाल्नुभएका कुकुर तपाईंले बोलाउँदा आउँछ र मुखैले धपाउँदा जान्छ । त्यस्तै कम्प्यूटर, फोन, मोबाइल चलाउँदा त्यसको इशाराअनुसार नै घन्टौ बिताउँछौं । अहिलेको समाजमा यो सञ्चारबाट अलग जीवन कसैको पनि अहैन ।

५. साङ्गठनिक सञ्चार (Organizational communication)

विभिन्न संघसंस्थाहरूभित्रको सञ्चार प्रक्रिया जहाँ व्यापार, व्यवसाय, स्कुल, कलेज र विभिन्न कम्पनीहरूमा काम गर्दा त्यसभित्रका सानोदेखि ठूलो सबै कर्मचारीहरूमा आफ्नो संघसंस्थाअनुसारको फोन, इमेल, फ्याक्सबाट संगठनभित्र नै सबै कुरा थाहा पाउन सकिने सञ्चार हो । जस्तो देश चलाउने अहिलेको हाम्रो देशको नेताहरूले पनि अहिले जुन प्रक्रिया चलाइराखेको छ, काम गरिराखेको छ आ-आफ्नो पार्टीमा

रहेर। यदि उनीहरुबीच सांगठनिक रूपमा सही र सत्य सञ्चार गरेर देश चलाएको भए, व्यवस्थित रूपमा गरेको भए देशमा सायद अहिलेसम्म संविधान बनिसक्यो कि? किनकी हाम्रो देशका नेताहरुमा सही निर्णय लिने, सही सञ्चार गर्ने आफ्नो समाज देशको विकास गर्नेमन्दा व्यक्तिगत स्वार्थ आफ्नो नै खल्ती भर्न घर बनाउने भन्ने विचार छ। त्यसैले देश र जनताको पनि केही विकास भएको छैन।

६. आमसञ्चार (Mass communication)

आमसञ्चार भन्नाले धेरै क्षेत्र, वर्ग, विभिन्न प्रकारका छरिएर रहेका मानिसलाई सूचित गर्ने ज्ञान दिने काम गर्दछ। रेडियो, टेलिभिजन, किताब, अखबार, पत्रपत्रिका यी सबै नै आमसञ्चारका साधन हुन्। तपाईं हामी रेडियो सुन्छौ, टीभी हेर्छौं, किताब पत्रपत्रिका पढ्छौं त त्यस समयमा हामी आमसञ्चारभित्र परेका हुन्छौं। यही सञ्चारले नै त हो अहिलेको अहिले नै ताजा, खबर, समाचार पढ्न, सुन्न र हेर्न मिल्छ। यस्तो बृहत व्यापक सञ्चार जहाँ विश्वका हरेक कुरा घट्ना आफ्नै अँखाअगाडि भएको जस्तो महसुस गराइदिन्छ। भनिन्छ अझ्ग्रेजीमा 'Society is a whole system and mass communication is sub system' यही sub system ले पूरा विश्वलाई हल्लाउने, परिवर्तन गर्ने विकास गर्ने काम गर्दछ। यस्तो मिडियामा नै भगवान् बुद्धका वाणीहरू, शिक्षाहरू जुन छन्, त्यसलाई आम जनसमुदायमा पुऱ्याउनु अति आवश्यक छ। पहिला भगवान् बुद्धले पनि ४५ वर्षसम्म गाउँ-गाउँ नगर, बस्ती, हरेक समाजमा पनि स्वयम् आफू जानुभई धर्मप्रचार-प्रसार गर्नुभएको थियो। त्यसैले त अहिले हामीले बुद्धवाणीलाई पढ्न र अभ्यास गर्न पाइराखेका छौं। तर अहिले एकदमै प्रविधिको विकास भएकोले हरेक ठाउँमा पुग्नुभन्दा पनि यस्तो TV, रेडियो, अखबार पत्रपत्रिकाबाट नै

बुद्धवाणी धर्मवाणीहरूलाई सम्प्रेषण गर्न सकिन्छ। सरकार पक्षले पनि यो कुरालाई अलिकति मध्यनजर गर्नुपर्ने देखिन्छ कि नेपालका हरेक सरकारी, निजी रेडियो TV मा एउटा बुद्धवाणीको कार्यक्रम चलाउने, कार्यक्रम राख्ने अवसर दिएको खण्डमा केही न केही त पक्कै धर्मको कुराहरू मान्छेले बुझ्ने अवसर पाउँथ्यो कि? मेचीदेखि महाकाली हरेक कुना काष्यामा रहेका मानिसहरूले पनि बुद्धलाई चिन्ने अवसर पाउँथे कि? यदि परियति ज्ञान नै छैन भने कसरी पटिपति र प्रतिवेध ज्ञानमा जाने? नेपाल गरीब राष्ट्र पनि भएकाले ठाउँ ठाउँमा, टाढाको क्षेत्रमा गएर धर्मको कुरा सिकाउन बुद्धको उपदेश सिकाउन हामीसँग आर्थिक अभाव छ। यसको लागि रेडियो एकदमै सशक्त र सक्रिय माध्यम हो। यही काठमाडौंबाट प्रशारण गरेको कार्यक्रमहरू मिडिया, वेब जस्तो कि रेडियो नेपालबाट इल ब्याख्याएको कार्यक्रम नेपालको हरेक ठाउँमा सुनिन्छ भने बिबिसि. बाट तत्कालै विश्वभरिनै सुनिने सबैलाई अवगत भएकै कुरा हो। यस्तो रेडियो, टिभीबाट बुद्धधर्मका शिक्षाहरूलाई सञ्चार गर्न सक्यो भने व्यक्ति, समाज, देश र विश्वका मानिस नै परिवर्तन हुन्थ्यो। साथै सबैले बुद्धलाई चिन्ने, बोध गर्ने अवसर पाएर सबै व्यक्ति मानिसहरू आ-आफ्नो स्तरबाट संसार दुःखचक्रबाट मुक्त हुने बाटोमा पुगेका हुन्थ्यो।

समग्रमा, सञ्चार र यसबाट बजिचत व्यक्ति कोही छैन। मानव जीवनलाई सुशिक्षित र सुसम्भ बनाउने काम सञ्चारले नै गरेको हुन्छ। त्यसैले यदि तपाईं सोच्दै हुनुहुन्छ भने त्यो पनि सञ्चार हो। त्यसमा कुशल र अकुशल २ वटाको सञ्चार भझरहेको हुन्छ। त्यही भएकोले तपाईं हरक्षण कुशल सञ्चारको प्रक्रियामा तत्पर, निरन्तर लागिरहनुहोस् तपाईंको मानव जीवन सार्थक हुनेछ।

बुद्धको जन्मभूमि राष्ट्र नेपालमा सुख-शान्ति फैलिरहोस् ।
सम्पूर्ण नेपालीहरूमा धार्मिक चेतना विकास होस् ।

सुनौलो कीर्तिपुर बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.

नगाउँ दोबाटो, नयाँ बजार, कीर्तिपुर

दादशांग प्रतीत्यसमुत्पाद

लोकबहादुर शाक्य

कलेश आवरण भनेको राग आदि कलेश हुन् । त्यस्तै रूप, शब्द, गन्ध आदि ज्ञानका विषयहरूलाई सत् स्वरूपमा देख्नु ज्ञेयावरण हो । यी दुबैले यथार्थतालाई ढाक्ने काम गर्ने भएकोले आवरण भनिन्छ । यिनीहरूको प्रतिपक्ष नै शून्यता हो । यी दुबैको प्रतिपक्ष स्वरूप शून्यताको भावनाले मात्र तिनीहरूको पूर्णरूपमा नाश हुन्छ । जुन वस्तुले दुःख पैदा गर्छ, त्यो वस्तुबाट डर हुनु स्वभाविक हो । पुरन्तु शून्यता त दुःखलाई समन गर्ने स्वभावको छ भने त्यसबाट डर उत्पन्न हुन सक्दैन । परन्तु सुरूमा कुरा नबुझेरे पो डर हुने हो, शून्यतालाई साँच्चिकै बुझन थालेपछि त त्योबाहेक अरु मुक्तिको उपाय हुनसक्ने रहेन्छ भन्ने छलङ्घ भईहाल्छ । त्यसपछि त केरि शून्यतालाई छोड्न पनि मन लाग्दैन । त्यसकारण आफूले बुझन र राम्री चिन्तन गर्न नसक्नु शून्यताको दोष होइन । शून्यता स्वयं त अत्यन्त कल्पाणकारी छ ।

व्यक्तिमा अनादिकालदेखि आत्मदृष्टि चलेर आइरहेको हुनाले त्यसैको वासनाद्वारा प्रत्येक क्षणमा आत्मदृष्टि अर्थात् म साँच्चिकै छु भन्ने विश्वास उत्पन्न भइरहन्छ । यस्तो आत्मदृष्टि प्रवृत्त हुँदाखेरि दुई स्थबाट प्रवृत्त हुने गर्छ । बाह्यरूपबाट र आन्तरिक या आध्यात्मिकरूपबाट र आन्तरिक या आध्यात्मिकस्थबाट । यदि बाह्यरूपबाट प्रवृत्त भयो भने बाहिरी जगतमा साँच्चिकै सत्ता छ भन्ने आरोपित हुन्छ र यी रूप, रस, गन्ध, आदि बाह्य धर्महरूलाई स्वभावतः सतको रूपमा ग्रहण गर्न पुग्छ र त्यसैलाई सुखदुःखको कारण ठान्छ । यसरी सम्पूर्ण संस्कृत असंस्कृत पदार्थहरूमा स्वभाविक सत्ता देख्छ । यदि त्यो वासना आन्तरिक रूपमा प्रवृत्त भयो भने यही पञ्चस्कन्धभित्र करै एक अलग म छु भन्ने रूपमा ग्रहण हुन्छ । यही मलाई भोक्ता, कर्ता, सुखदुःख अनुभव गर्ने, पुनर्जन्म लिने जस्तो विश्वास गर्न पुग्छ । अनादि कालदेखिको वासनाले गर्दा यही म सपनामा पनि छु भन्ने रूपमा बोध भइरहन्छ । सुषुप्तिमा पनि थिएँ भन्ने बोध भइरहेको हुन्छ । यसरी तिनै कालमा जस्ताको तस्तै रहेको छु भन्ने पनि अत्यन्त सूक्ष्मरूपमा बोध गरिरहेको हुन्छ ।

परन्तु यथार्थमा त यो सबै प्रतीत्यसमुत्पादबाट देखापर्छ र स्वभावतः सत् कुरा केही पनि छैन, सम्पूर्ण कुरा निःस्वभाव नै छन् । त्यसैले सबै कुराको यथार्थ स्वरूप त

—दुःख पैदा हुने वाताकरणबाट डर हुनु स्वभाविक छ । गम्भीर रूपमा रहेका शून्यता ज्ञान बोध गरेर चर्या गर्नसके डर नहुने हुन्छ । जीवनमा आत्मदृष्टि चलेर म शु भन्ने विश्वास उत्पन्न हुने पनि स्वभाविक छ । त्यसबाट सुखदुःखको कारण पनि हुनसक्छ । सबै भावना प्रतीत्यसमुत्पादबाट देखापर्छ । यथार्थमा बुझनुपर्ने कुरा त सबैको स्वरूप निःस्वभावता नै हो । यस सिद्धान्त बोध गर्न सके शून्यता स्पष्ट हुन्छ

निःस्वभावता अर्थात् शून्यता नै हो । तैपनि उक्त वासनामा दुई प्रकारका आत्मदृष्टि हुने भएकाले तिनीहरूको प्रहाणका लागि दुई किमिका नैरात्म्यको उपदेश गरिएको छ । यथार्थमा बाह्य वस्तुहरूको स्वभाविक सत्ता केही पनि छैन भन्ने दृष्टिलाई धर्मनैरात्म्य भन्छन् भने यथार्थतः त्यस्तो म या आत्मा भन्ने कुराको सत्ता कहि पनि छैन भन्ने दृष्टिलाई पुद्गलनैरात्म्य भन्छन् । त्यसकारण आत्मदृष्टिको विषय म भन्ने कुरा कहि पनि नभएको हुनाले डर उत्पन्न हुनुपर्ने कुनै कारण छैन । अज्ञानले त्यो म छु भन्ने भ्रान्ति हुनाले गर्दा भय पनि हुने गर्छ वास्तवमा त्यस्तो म कहि छैन ।

म भन्ने जुन भाव भइरहन्छ, त्यो यो शरीरमा कहाँ पनि छैन । त्यो म न त दाँत, केश या अङ्ग पनि होइन, नङ्ग, हाड, सिंगान खकार, पीप, बोसो, पसिना, दिसा, पिसाब पनि होइन । शरीका छिद्रहरू अथवा इन्द्रियहरू पनि होइन । षड्विज्ञान अथवा कानविज्ञान, श्रोतविज्ञान, जिवविज्ञान, ग्राणविज्ञान, चक्षुविज्ञान र मनोविज्ञान गरी छ प्रवृत्ति विज्ञान पनि होइन । किनकि यी विज्ञानहरू पनि निरन्तर परिवर्तनशील छन् । म अथवा अहं भन्ने कुराको अस्तित्व कहि पनि छैन, केवल कल्पनाबाट मात्र आएको हो ।

जो हेतुमान् छ अर्थात् जसले कर्म गर्दैछ, त्यही नै फलले युक्त भइरहेको छ भन्ने कुरा देखिदैन । हेतुमान् हुँदासम्म फलवान् हुँदैन, फलवान् हुँदा हेतुमता रहेदैन । बीज र अङ्गकुर दुबै एकसाथ हुँदैनन् । त्यसैले जन्मिने एउटा हुन्छ भने मर्न अर्के हुन्छ । सन्तानको आधारमा कर्ता र भोक्ताको

कुरा देशना गरिएको छ । वास्तवमा नाम र रूप स्कन्धको प्रत्येक क्षणमा उत्पाद व्यय हुँदै नदीको प्रवाह जस्तै गरी हेतु र फलको (कारण कार्य) सन्तान चलिराखेको हुन्छ । सन्तान पनि सजातीय र विजातीय गरी दुई थरीका हुन्छन् । त्यसमध्ये उस्तै खालको प्रतिरूप उत्पन्न गर्ने हेतुफल प्रवाह नै सजातीय सन्तान हो । नाम (वेदना, संज्ञा, संस्कार र विज्ञान) स्कन्धहरूको सजातीय सन्तान र रूप (शरीर) स्कन्धको सजातीय सन्तानलाई नै सामान्य जनहरूले एउटा भन्ने आरोप गरेर देख्ने गर्छन् । त्यसकारण सन्तानको त्यस्तो एउटा भन्ने भावमा आश्रित भएर व्यवहार गर्ने लोकलाई बुझाउनको लागि जसले कर्म गर्छ, त्यसैले फल भोग्छ भनिएको हो । यस्तो भनाई अभिप्रायिक अर्थात् नेयार्थ हो । एउटै कुटस्थ नित्य वस्तु यो लोकमा कर्म गरेर मरिसकेपछि अर्को लोकमा जान्छ भन्ने कुरा होइन, कर्महरूको विपाकको रूपमा प्राप्त भइरहेका स्कन्धहरूमै फल देखापर्न भएको छ, त्यही भएर चेतनालाई कर्म भनिएको पाइन्छ ।

राग आदि कलेश, कलेशावरण हो भने रूप, शब्द, गन्ध आदि ज्ञानका विषयहरू स्पष्ट देख्नु ज्ञेयावरण हो । दुःख पैदा हुने वातावरणबाट डर हुनु स्वाभाविक छ । गम्भीर रूपमा रहेका शून्यता ज्ञान बोध गरेर चर्चा गर्नसके डर नहुने हुन्छ । जीवनमा आत्मदृष्टि चलेर म छु भन्ने विश्वास उत्पन्न हुने पनि स्वाभाविक छ । त्यसबाट सुखदुःखको कारण पनि हुन्सक्छ । सबै भावना प्रतीत्यसमुत्पादबाट देखापर्छ । यथार्थमा बुझनुपर्ने कुरा त सबैको स्वरूप निःस्वाभावता नै हो । यस सिद्धान्त बोध गर्न सके शून्यता स्पष्ट हुन्छ, अज्ञानले म छु भन्ने भ्रान्ति हुन्छ । म वा अहंको अस्तित्व नभएको, तर कल्पनाबाट मात्र उत्पन्न भएको बोध गर्नसके समस्या समाधान हुन्छ । नाम र रूप स्कन्धबाट क्षण क्षणमा उत्पाद व्यय हुँदैरहन्छ । हेतु र फलको कारण बुझनसके सबै कुरा स्पष्ट भएर शंका उपशंका निवारण हुन्छ । अभ दुःखमय भुमरीबाट अवकाश पाउन केही गर्नुपर्छ । बलवीर्यद्वारा निरन्तर प्रयास

गर्दै प्रज्ञायुक्त भई कुशल कर्मद्वारा अगाडि बढ्दै रहनुपर्छ । त्यसको लागि तलका द्वादशाङ्क प्रतीत्यसमुत्पादलाई बोध गरेर अग्रसर हुन अनिवार्य छ ।

१) अविद्या, २) संस्कार, ३) विज्ञान, ४) नामरूप, ५) षडायतन, ६) स्पर्श, ७) वेदना, ८) तृष्णा, ९) उपादान, १०) भव, ११) जाति, १२) जरामरण ।

(सन्दर्भ श्रोतः- आर्य शान्तिदेव विरचित बोधिचर्यावतार : अनुवादक नारायणप्रसाद रिजाल)

वृद्धाश्रमलाई सहयोग

दिवंगत भिक्षु सुमंगल महास्थविरबाट स्थापित तथा हाल बुद्धविहार भृकुटीमण्डपबाट संरक्षित बनेपाको बौद्ध वृद्धाश्रमलाई भौतिक पूर्वाधार, आश्रम संचालनार्थ कुनै पनि रूपमा अद्वालु दाताहरूबाट सहयोगको आवश्यकता रहेको छ, यहाँहरूको आर्थिक सहयोगले मात्र आश्रमलाई निरन्तरता दिन सकिने भएकाले वृद्धाश्रम सहयोगको अपेक्षा राख्दछ ।

यसैक्रममा वृद्धाश्रमका लागि सहयोग गर्ने निम्न दाताहरूलाई वृद्धाश्रमको तर्फबाट हार्दिक साध्यावद व्यक्त गर्दछ ।

१. दि. पार्वती गुरुङको पुण्यस्मृतिमा छोरी नानीमैया तथा ज्वाइ भरत घलेबाट	रु. १५००/-
२. केशचन्द्र शाक्य, बनेपा	रु. ११५५/-
३. दयालक्ष्मी भोछिभोया, बनेपा	रु. २००/-

सहयोगार्थ सम्पर्क:

**अध्यक्ष, भिक्षु कोण्ठन्य
बृद्ध वृद्धाश्रम, बनेपा**

फोन: ०११-६६२८४९, (तीन दोबाटो हुँदै नालाजाने ध्यानमार्ग)

नगर सम्पर्क : बुद्धविहार भृकुटीमण्डप

फोन: ९८५१०४६९८८, ४२२६७०२

बुद्धको जन्मभूमि राष्ट्र नेपालमा सुख-शान्ति फैलिरहोस् ।

सम्पूर्ण नेपालीहरूमा धार्मिक चेतना विकास होस् ।

इन्द्रेणी वचत तथा ऋषि सहकारी संस्था लि.

गुरुजुधारा, काठमाडौं, फोन नं. ४३१५३४४, फ्याक्स : ४३१०४५८

धर्मनिरपेक्षतालाई नवलाङ्

किरण नेपाल, सम्पादक : हिमाल खबर पत्रिका (१५ भदौ २०७२ अंक)

२०६२ र ६३ को जनआन्दोलनको आकांक्षा समेटिएको नेपालको अन्तरिम संविधान-२०६३ ले धर्मनिरपेक्षतालाई अंगीकार गर्न्यो । जन आन्दोलनको आकांक्षा र अन्तरिम संविधानको दिशानिर्देशबाट निर्मित पहिलो संविधान सभालाई भने एमाओवादी र मधेशी मोर्चाको जातीय-क्षेत्रीय राजनीतिको दुष्क्रले निष्कल बनायो । दोस्रो संविधान सभा निर्वाचनमा गणतन्त्र, सामेलीपन, संघीयता र धर्मनिरपेक्षतालाई संस्थागत गर्न 'अजेण्डा' बोकेकादलरूपले भारी बहुमत पाए । त्यसरी जन अनुमोदित नेपाली लोकतन्त्रका चार स्तम्भलाई नयाँ संविधानले संस्थागत गर्नेछ । यद्यपि, हाम्रो लोकतन्त्रका चार आधारमध्ये धर्मनिरपेक्षतालाई अहिले जबर्जस्त रूपमा विवादास्पद बनाउन खोजिएको छ- धर्मनिरपेक्षता जनआन्दोलनको माग थिएन वा यस्तो संवैधानिक व्यवस्थाले इसाइकरण बढाउँछ भन्ने सतही तर्कके आधारमा नेपाललाई विश्वको एउटा 'सेकुलर' मुलुकको पहिचानबाट पछाडि फर्काउनु प्रतिगमनको द्योतक हुने भएपनि । त्यो अवस्थामा २० प्रतिशत गैर-हिन्दू समुदायले संघीय गणतन्त्र नेपालमा

पनि समानता, सामेलीपन र सद्भावको स्वतःस्फूर्त अनुभूति गर्न सक्ने छैनन् । करीब पाँचदशकसम्म 'हिन्दूराष्ट्र' को पहिचानमा गुम्सिएका उनीरूपले धर्मनिरपेक्ष नेपालको पहिचानमै वास्तविक आत्मविश्वास आर्जन गर्ने हुन् । नेपालमा पंचायती व्यवस्थाको सुदृढीकरणसँगै धर्मनिरपेक्षताको आकांक्षा पनि छिटफुट रूपमा देखिन थालेको हो, तर त्यो आवाजलाई निर्ममतापूर्वक दबाइयो । त्यो आकांक्षाका वाहकरूप २०४६ सालको राजनीतिक परिवर्तनपछि जेलमुक्त भए । नेपालअधिराज्यको संविधान, २०४७ निर्माणताका परिवर्तनकारी शक्तिरूपले गरेको प्रयास पनि जगजाहेरै छ । त्यो बेला संविधान सुधार सुभाव आयोगमा रहेका राजप्रतिनिधिरूपले 'हिन्दूराष्ट्र' नराखे आत्मदाह गर्नेसम्को दबाब दिएर सम्झौताको संविधान ल्याउन बाध्य बनाएकाथिए । त्यो अवस्थामा नेकपा एमालेले धर्मनिरपेक्षताको पक्षमा फरक मत राखेर संविधान निर्माणलाई सहज बनाइदिएको थियो । त्यसरी कुण्ठित पारिएको गैर-हिन्दू नेपाली आकांक्षा जनआन्दोलनमा जोडदार रूपमा मुखरित भएको २०६२-६३ को वसन्तकालमा काठमाडौंका सडकमा हुनेरूपले

बुद्धको जन्मभूमि राष्ट्र नेपालमा सुख-शान्ति फैलिरहोस् ।
सम्पूर्ण नेपालीहरूमा धार्मिक चेतना विकास होस् ।

राजधानी बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.

बागबजार, काठमाडौं ३१, फोन : ०१-४२९९२५२

अहिल्ये बिर्सनु सम्भव छैन । धर्मनिरपेक्षताको सवालमा विमर्श गर्दा नेपालमा हिन्दूधर्मको दुई स्वरूप- राजकीय र आस्थागत रहेको तथ्यलाई ढेककामा राख्नैपर्छ । हिन्दूको राजकीय छविले एकातिर तमाम गैर-हिन्दू र खासगरी प्रकृतिपूजक आदिवासी जनजातिमा विभेदबोध गराएको छ भने अर्कोतिर हिन्दू आस्था नै हो, जसले सिंगो नेपाली समाजलाई सद्भावको बन्धनमा राखेको छ । आस्थावान् हिन्दू नेपालीका लागि जसरी धर्मनिरपेक्षता सहज छ, त्यसरी नै गैर-हिन्दूरूप हिन्दू अभ्यासमा अभ्यस्त छन् । तीजमा जनजाति महिलाको सहभागिता र दशै नमान्ने राई-लिम्बूको घरमा सत्यनारायण, रुद्री-चण्डी र पुराण हुनु त्यसका दृष्टान्त हुन् । हो, पछिल्ला दशक रूपमा बढेको इसाइकरणप्रतिको चिन्ता जायज छ । यसमा पनि गौरव गर्नुपर्ने पक्ष, इसाइकरण बढेको छ भने त्यसको मारमा नेपालका आदिवासी जातजाति र हिन्दू दलित परेका छन्, बढी । यसका खास कारण छन् । दलितरूप पहिल्यैदेखि हिन्दूधर्मको वर्णाश्रम व्यवस्थाको विभेद र जनजातिरूप राज्य प्रवर्द्धित हिन्दूकरणको मारमा परे । प्रकृतिपूजक संस्कृति भएकाले वर्षमा एकाध दिन मात्र धार्मिक गतिविधिमा रमाउने जनजातिरूपको धार्मिक आस्था-अभ्यासलाई राज्यको धार्मिक नीतिले कमजोर बनायो । २०४७ पछिका प्रजातान्त्रिक सरकाररूपले जनजातिका धर्म-संस्कृतिलाई मान्यता त दिए, तर प्रवर्द्धन गर्नेतर्फ चासो दिएनन् । जसको धार्मिक आस्था-अभ्यास कमजोर छ, प्रजातन्त्रको खुलापनमा अस्त्वको

प्रभावमा उही बढी पर्नु अस्वाभाविक भएन । यो परिप्रेक्ष्यमा अंगीकार गरिएको धर्मनिरपेक्षताले बृहत् हिन्दू संस्कृतिभित्र नेपालका सबै प्राचीनतम धर्म-संस्कृतिरूपले आत्मसम्मान र दीर्घायु प्राप्तगर्ने हुन् । एकल धर्मसंस्कृति प्रवर्द्धन गरेको पंचायतमा अस्त्वे फल्ने-फुल्ने अवसर नपाउनु स्वाभाविकथियो । अढाइ सयवर्षभन्दा अगाडि भित्रिएको इसाइधर्म पनि नियन्त्रित हुनपुग्यो । नेपालमा इसाइ लहर चलेको २०४७ पछि मात्र हो । त्यसो त, राजधानीको टुँडिखेलमा साकेला, च्याङ्गुड वा देउडा देखिएको पनि ४७ सालपछि नै हो । तर, नेपालमा अहिले इसाइधर्मको विस्तार 'वरण' बाट नभई 'करण' बाट भइरहेको छिपेको छैन । लोकतन्त्रले 'करण' लाई निषेध र 'वरण' को अधिकारलाई सुरक्षित बनाउँछ । यसको लागि कुनै अर्थमा प्रतिकूल हुँदैन, धर्मनिरपेक्षता । धर्मनिरपेक्षताको संवैधानिक अभ्यासभित्र कुनै पनि धर्मको 'करण' लाई निरुत्साहित पार्न कानूनी व्यवस्था हुनुपर्छ । संविधानको मस्यौदालाई विधेयको रूप दिई गर्दा राजनीतिक नेतृत्वले बिर्सनै नहुने पक्ष के पनि हो भने, नेपालीरूप अभ्यस्त भइसकेको धर्मनिरपेक्षता त्याग्नु भनेको आधुनिक नेपालको लोकतान्त्रिक आन्दोलनको अनादर पनि हो । नेपालको लोकतान्त्रिक आन्दोलनको प्रारम्भदेखि अहिलेसम्मको प्रेरणा राज्यको हकमा धर्मनिरपेक्षता नै हो, जसमा आस्तिकदेखि नास्तिकसम्मले स्वतन्त्रता र समानता अनुभव गर्छन् ।

Source : <http://www.himalkhabar.com/?p=108414>

आश्विन ई गते संघदान हुने

यही आउँदो २०७२ आश्वीन ई गते विहान ८:३० बजे नेपाल विपश्यना केन्द्र धर्मशृङ्ख-मुहानपोखरीमा साधकसाधिकाहरूको श्रद्धाअनुरूप संघदान कार्यक्रम तय गरिएको छ । सो संघदानमा सम्पूर्ण भिक्षु, श्रामणेर तथा अनागारिकाहरूलाई निमन्त्रणा गरिएको हुँदा सम्बद्ध विहारको जानकारीका लागि केन्द्रका सचिव ज्ञानदर्शन उदासले अनुरोधसहित पत्र संप्रेषण गर्नुभएको छ । यसै समाचारलाई पनि निमन्त्रणाको रूपमा स्वीकार गरी संघदान कार्यमा सरिक हुन सकिने अस्तिल नेपाल भिक्षु महासंघले जानकारी गराएको छ ।

थेरवादको भविष्य बारे विज्ञा

₹ रीना तुलाधर

नेपालमा वर्तमानमा थेरवाद बुद्धधर्म जुन गतिमा तथा जुन ढंगमा प्रचार भइरहेको छ त्यसमा कतिपय कुरामा सन्तुष्टि लिन सकिने पक्ष छ भने कतिपय कुराहरु चिन्ताजनक पनि छ । थेरवाद विहारहरु स्थापना हुँदै जानु तथा ती विहारहरुले बुद्धधर्म जनमानसमा प्रचार गर्न विभिन्न गतिविधि जस्तै बुद्धपूजा, धर्मदेशना, परित्राण पाठ, पुस्तक तथा पत्र पत्रिका प्रकाशन, परियति कक्षाहरु सञ्चालन, ध्यान भावनाका शिविरहरु सञ्चालन, बौद्ध तीर्थयात्राहरुको आयोजना, अल्पकालीन प्रवर्ज्या, महापरित्राण पाठ, कथीन चीवर दान, अष्ट परिष्कार दान, प्रौढ बौद्ध कक्षाहरु आदि नियमित रूपमा चलाउँदै आउनु उपलब्धिपूर्ण कार्यहरु हुन् जसमा सन्तुष्टि लिन सकिन्छ ।

अर्कोतिर उपासका उपासिका वर्गले बुद्धधर्मको गहन अध्ययन गर्नु तथा ध्यान भावनालाई गम्भीर रूपमा अभ्यास गर्नुतिर भन्दा यसलाई परम्परागत संस्कृतिको एउटा विकल्पको रूपमा लिन थाल्नु चिन्ताको विषय हुन थालेको छ । यदि यस्तो विकृति रोक्न सकिएन भने थेरवाद बुद्धधर्म पनि नेपालमा प्रचलित वज्रयानी संस्कार जस्तै एउटा संस्कृतिमा परिणत भएर बुद्धका मूल दर्शन अनित्य, दुःख अनात्मा, प्रतीत्य समुत्पाद, विस्तारा ध्यान आदि ओभेलमा पर्न सक्ने भय छ । अर्कोतिर प्रव्रजित वर्गमा पनि वैराग्य भावनामा कमि देखिनु, सुविधामुखी हुनु तथा प्रवर्ज्या छोडेर गृहस्थी जीवनमा फर्कने प्रवृत्ति बढ्नु अति चिन्ताको विषय भएको छ ।

(बौद्ध युवा कमिटीको अठारौं साधारण सभा उपलक्ष्यमा प्रकाशित बुलेटिन, वर्ष १८ अंक ६ बाट सामार अंश प्रस्तुत, ३० श्रावण, २०७२) ♦

५ वर्षे मुद्धतीमा सावाँको दोब्बर भुक्तानी गर्ने

मुद्धती बचतमा पाइने व्याजदर				
मुद्धती अवधि	मासिक	त्रैमासिक	अर्धवार्षिक	वार्षिक
१ वर्ष	११%	११.२५%	११.७५%	१२%
२ वर्ष	११.५%	११.७५%	१२%	१२.५%
३ वर्ष	१२.५%	१२.७५%	१३%	१३.५%
४ वर्ष	१३%	१३.२५%	१३.७५%	१४%
५ वर्ष	१४%	१४.२५%	१४.७५%	१५%

सुपर सेमिहार बचत खातामा (दैनिक मोज्जतमा) ८% व्याजदर

बचतमा पाइने व्याजदर	
बचत	व्याजदर
साधारण बचत	८% (६ महिनामा भुक्तानी)
बाल बचत	१२% (५ वर्षमा भुक्तानी)
आवधिक बचत	९%/१०%/११%/१२%
६/१२/२४/३६ महिना	

रेमिटान्स सेवा - प्रभु, हिमाल, बेशा, सिद्धार्थ, मनिग्राम, मनि एक्सप्रेस, रिलायबल
अन्य सेवाहरु : ADSL, Land Line को बिल भुक्तानी तथा NTC, NCell को Post Paid र Pre-Paid Recharge सेवा

आजको बचत नै भोलिको सुन्दर भविष्यको आधार हो ।

Regd. No. 2352/065/066

CANON
Saving & Credit Co-Operative Ltd.

Tel: 4288868
Swoyambhu-15, Sanobharyang
Kathmandu
canon_sc@email.com

अबुया ख्वाः स्वयेगु दिंया लसताय्

पूर्व अबुप्रति द्यःया करुणा

क हेरारत्न शाक्य, युवक बौद्ध मण्डल

थ लोकय् प्राणी प्यथीकथं जन्म जुइ । छथी जरायुजः मांया प्याथं, छथी अण्डज= ख्येचं, छथीस्वेदज= चःति पाखे मेगु औपचापातिक पुण्य वा पाप फलं स्वर्ग वा नरकय् स्वतः उत्पत्ति जुइ । पुण्यकर्म फलं मनुष्य, देवलोक खुगू, ब्रह्मलोक १६गू व अरुप ब्रह्मलोक ४गू उत्पत्ति जुइ । पापकर्म फलं नरक १६गू, प्रेत, गति व असुर गति उत्पन्न जूवनी । औपचापातिकं जन्म जूपि मचा जुइम्बा; बुराबुरी जुइ नं स्वाः । मनुष्य लोक वतिर्यक (पशुक्षी, की, पतड) लोकय् जन्म जुइपि मांया प्याथं, ख्येचं व चःति जन्म जुइ । थुगु लोकय् मिसामिजया संसर्गं प्राणीपि उत्पत्ति जुइ । मा अबु दइ । प्राणीपिमध्ये सचेतपि, ज्ञां दुपि, विवेक दुपि मनूत धाइ । इमिके थःत जन्म व्यूम्ह मां जन्मदाता अबुप्रति कृतज्ञ भाव दयाच्वनी । देवलोकय् च्वपि द्यःपिसं नं थः देवलोक वयेखंगु कारण खंका थः न्हापा मनुष्यलोकय् थःत जन्म व्यूपि लुमंका स्वःवैपि दु ।

थन उज्जःगु छगू घटना बुद्धया ईलय जूगु घटना न्व्यथने त्यना । श्रावस्तिइ तसकं नुगः स्याःम्ह सुयातं छुं नं बी मखुम्ह ब्रम्हुया याकः काय् मट्टकुण्डली ना जुयाच्वम्ह ल्यायम्ह छम्ह दु । व मचा जंकु यायेत लुँया चाःचा हे लुँकःमियात दयके बिलकि ज्याला बी माली धका: व ब्रम्ह नं थःम्ह तुं चाःत्याथे मोटा जुइक दयेका सुइका तःगुलि वैगु नां हे मट्टकुण्डली जूवन । अबुम्ह नुगःस्याम्ह सुइत छुं बी मनम्ह धका “अदिन्न पुब्बक” नां जुयाच्वन । थः नं साकक भिक नइमखु, परिवारयात नकी मखुम्ह व ब्रम्ह थः काय्कलापिसं धन काई धका: धुकूया ताःचा हे थःव्हं धाना जुइ । थःकाय् मट्टकुण्डली १६ दैं दयका म्हासु ल्वय पाण्डु ल्वय (जपिडस) जुयाः म्हं मफुत । वैद्य तयथाय् कयने खंकल कि दस्तुर बीमाली धका: क्यं मवंसे छेतुं तयातल । कलाम्ह तसकं हासेनि बैद्य तयके न्यनाः न्यनाः जक वास यात । बैद्य तयसं ताकं बियाहःगु वासः नकूसां ल्वय मलन । वया थः काय्यात म्वाइ मखुगु ल्वचं कल । जःला खला मेपिसं स्वइबले थःगु धनसम्पत्ति खनी धका: ग्यानां थःम्हं मफुम्ह काय् छेली दलानय थ्यनेहल । काय् सिकिष्ट जुइक मफुतं हे व ध्येवा

खर्च याना बैद्य छे मसःतू । मट्टकुण्डली ल्यायम्ह बैसय् नं छुं भिगु ज्या याये मखं । अयन वं न्हापाया जन्मय् गाकक भिज्या यानावःगु पुण्यसंस्कार दुगु जुयाच्वन । छायधासां उखुन्हुया चान्हय् भगवान् बुद्धं महाकरुणा समापत्ति ध्यानं मट्टकुण्डलीयान खन । थौं थ्ययात हे उद्धार याये बलय् भतिचा जक आयु ल्यंदनिगु खंकल । वं कुशल छुं याये मखनकि नरकय् नं लायेफुगु ज्या, यदि वं बुद्ध तथागतप्रति श्रद्धा तल धाःसा मार्गफल नं लाभ याये फुगु बुद्धं सिल । भगवान् बुद्धं वयात उद्धार यायेतइमिगु छे न्व्यःने बिज्यात । बुद्धं महाकरुणायुक्त रश्मी खयेका बिज्यात । अंगःपाखे स्वया द्यानाच्वम्ह मट्टकुण्डली थीगु जःखना मूपुला स्वःबलय् जहाँथीम्ह भगवान् बुद्धयादर्शन यात । दुनुगलनिसे श्रद्धा जाया वल । म्हं छम्हं प्रीति सुख न्यन । मफु मफु ल्हाःनिपा प्यपुका वन्दना याणा हे व मन्ता ।

मनुष्य लोकं मदयावनेवं हे त्रायस्त्रिंश देवलोकय् उत्पन्न जुल । द्यना: दनावःम्ह थे छकलं देवलोकय् थ्यंगु व दिव्य शरीर प्राप्त जूगुया कारण बुद्धप्रति मनप्रशन्न यायेफूगुलिं खः धैगु सीका भन श्रद्धा दुग्गछि बढे जुल । देवलोकय् थ्यसां मट्टकुण्डली देव थः मनुष्यलोकय् नुगःस्याःम्ह अबु लुमन । उघ्रिमय् मट्टकुण्डलीया भेष कया दिपय् काय् लुमंका ख्याच्वम्ह अबुया न्व्यःने प्रकट जुल । थः बुद्धप्रति श्रद्धाभाव तया सिना वने दुगुलि देवलोकय् जन्म जुइ दुगु खँ कन । मदय् धुकूम्ह काय् ख्यया लिहां वझमखु धैगु खँ बोध यात । श्रद्धा वका बिल । ब्रम्ह नं बुद्धयात छेहे सःता न्यन । भो गौतम छलपोल यात छुं नं दान मब्यूसे, शील पालन मयासे नं श्रद्धा मात्र तयवं स्वर्गय उत्पन्न जुइला धका: न्यन । बुद्धं धया बिज्यात-तथागतप्रति श्रुद्धचित्तं प्रशन्न जुया श्रद्धा तल धाःसा वनेफु धया बिज्यात । बुद्धया उपदेश न्यनाः नुगः स्यागु मात्सर्यमल मदया वन । व ब्रम्ह स्रोतापन्न फलय् थ्यन । अले वं थःगु अपार धनसम्पत्ति बुद्धशासनप्रति त्याग यात । स्वयाच्वम्ह देव मट्टकुण्डली नं स्रोतापन्न जुल । मट्टकुण्डली थः देवलोकय् द्यः जुइधुका नं थः पूर्व अबुया मूर्ख पहःप्रति करुणा तया बुद्धप्रति श्रद्धा वका उद्धार यात ।

THE ANCIENT BAHALS OF FURPING

✉ Amrit Ratna Tuladhar, Tourism Entrepreneur; losthorizon@mail.com.np

Very obviously, King Jay Sthiti Malla had always been a bitter foe to the Buddhist society of Nepal. He was the one to propound the social policy like "FOUR CASTES & THIRTY-SIX SUB-CASTES" which lies in the Hindu fold alone ignoring the ritual fact that Nepal also belongs to the Buddhists and other non-Hindus as well. Take a famous pilgrimage chapter like Furping located in the south-west corner of the Great Valley. Till his period of arrogant reign, 14 holy Bahals did exist. They virtually include: a) **Bhim Bahal**, b) **Digu Bahal**, c) **Bokha Bahal**, d) **Gwol Bahal**, e) **Takhachhen Bahal**, f) **Ha Bahal**, g) **Nand Bahal**, h) **Iku Bahal**, i) **Kuti Bahal**, j) **Kwa Bahal**, k) **Ta Bahal**, l) **Kha Bahal**, m) **Mim Bahal** and n) **Basi Bahal**. Thus the majority of the citizens belonged to the Buddhist faith. After the total number of Buddhist monks were expelled from Furping by King Jay Sthiti Malla, many religious residents were deliberately put under compulsion to get converted and became orthodox

Hindus with utter reluctance. Nevertheless they accepted the High Priest called BAJRACHARYA to follow the purification tradition at a time of the demise of a certain member in the family took place. The other remaining formalities were in event conducted by the Brahmin called RAJOPADHYAYA the sheer system of which can still be traced, being carried on today.

According to the Vanshabali, during the reign of King Shiva Dev the First of the Lichhavi Dynasty, a colossal number of monks practiced authentic Buddhism in the 14 mentioned Bahals. Besides the relevant propagation of the sublime teachings of the Buddha-Dharma, they provided clean drinking water, managed the gravity water flow spouts and taught the lay-disciples to stay sanitation conscious. In accordance with this, a common tap with immense force was also managed for any local facility out of the main source of water that stood available below Shikhar Lokeshwor Mahavihar (at present the quadrangle of Shesh

बुद्धया जन्मभूमि राष्ट्र नेपालय् सुख-शान्ति न्यनावनेमा ।
सकल नेपालियिके धार्मिक चेतना विकास जुङु वनेमा ।

मिलन बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था लिमिटेड

हवनाल्लास, पाको, न्यूरोड, काठमाडौं ।

फोन: ४२३१०३६, ४२२२०६५, फ्याक्स : ४२९६९६७

Narayan). The government had also granted the required financial aid to meet the mandatory needs of the monasteries scattered around.

At a time when the development of Buddha-Dharma was in full swing, the drinking water authority had laid big pipelines at the main source of water to render any supply for the consumers of Patan. The location which had previously been inhabited by the monks are now being occupied by devotees professing Hinduism rather. Simultaneously, they have caused the superb legacy of Buddhist monasteries to vanish in an unreasonable manner the consequence of which we have never been able to identify the precise spots of the monasteries and have also lagged behind much in being able to learn where the invaluable archaeological remains are.

During the reign of King Shiva Dev, the monks of Furping had imposed top conservation over the stone spouts around the city. However the gravity flow water system completely failed after the Drinking Water Corporation began installing modern tap-stands at the principal source of water. The water stopped flowing at different regions bringing any drought only which led the innocent people to come fetch water at the main source. It is generally heard that besides neglecting the extension of any sincere cooperation to the popular monasteries, King Jay Sthiti Malla drove out all the sober monks from the city for no reason by which the number of monastic institutes got drastically diminished one after another. It is just the jealousy, vanity and pride of the cruel monarch. What right has he to envy the Buddhist philosophy and ruin the prevailing monkhood of "Nepal Mandal" at all? To revive the old lost monasteries and bring them back to proper function as re-establishments with normalcy in the concerned plots of lands has fallen to be our ardent responsibility indeed so as to truly maintain the ancient atmosphere of Furping ever after.

The technical renovation of the Buddhist monasteries is to render the imminent resurrection of Buddhism. The preservation of these Buddhist monasteries is the preservation of the Buddha-Dharma for sure. To achieve full success on this logical aim, inland and foreign devotees along with the Government of Nepal are highly obliged to afford the feasible financial aid. We must realize that the re-erection of the defunct monasteries is the subsequent gain of a new monastic life-style. Thus first of all the original locations of the concerned monasteries must be detected well. Should we not be able to comply with the situation, new plots of lands must then be sought where new monasteries ought to be built in the name of old monasteries so concerned. It is the duty of the state to protect the Buddha statues and shrines wherever found with keen urgency. It would but be heavily sinful to shun them all.

**पाप कर्म (अकुशल कर्म) कहिल्यै नगर्नु
पुण्य (कुशल कर्म) गर्दै जानु ।
आफ्नो चित्तलाई (मन) शुद्ध गर्नु
यहि नै बुद्धको उपदेश हो ।**

विश्व मोटर ट्रेडर्स

ख-२, ४०८, पुतलिसडक, काठमाडौं, नेपाल ।

फोन नं.: ४४३३४८९, ४०३००४४, ०९२२९२२३०

E-mail: vishwamotor@gmail.com

टोयोटा, मित्सुबिसि, निशान, इसुजु, सुजुकी इत्यादि
गाडिका पार्ट्सहरूको लागि सम्पर्क गर्नुहोस् ।

TEN FETTERS

(The Bonds of Living Beings)

 Sanghanayaka Bhikshu Ashwaghosh Mahasthavira

'Ten Fetters' (*Dash Sanyojana*) is one among many valuable books of Ven. Bhikshu Ashwaghosh Mahasthavira. Venerable Sir has written over 100 books both in Nepal and Nepali Languages. Although this book looks very small in size contains deep knowledge of Buddhism which he has put in very simple language so as to make easy for readers to understand.

Ordinary people could find it hard to understand although the language is simple. *Sanyojana* as used in *Pali* means the state of general people who have not attained any stage of sainthood. For the reason of not attaining any stages of sainthood, living beings have a long way to travel (*sancararitii sansaro*) before crossing over the circle of life. This is called *sanyojana* and those tied up with this will not be easily able to release the bondages and there is repeated death and birth until one of the four stages of sainthood is attained.

Dash Bandhana has been used by the Venerable Sir as a synonym of *Sanyojana* which, I think also represent the meaning of the 'bond' or 'bondage' as in English. However, the exact meaning of *Dash Sanyojana* could be the 'Ten Fetters' as it was decided by many scholars in their relevant texts.

Due to attachment people are tied up in the world. This sort of attachment is called *bandhana* and until there is this *bandhana*, even ordinary people could think how hard it is to liberate from the attachment of their self or soul. Thus living beings are confined in the world and they can never get rid of their attachment of the soul. Boasting nature of a person, personal views and personality clash that create social conflicts are some features of not knowing what soul is and not noticing how attachment has developed to one's soul.

The process of life continues from one birth to another undergoing all that is given to one's life as

punishment or reward. Someone can consider 'suffering' as a punishment for what one has done wrong and someone can consider 'happy life' as a reward for what one has done good. In a sense, these both will not allow living beings to be free from the cause of origination of life. Someone that has right understanding can make right efforts to break the attachment of one's self. So, it is necessary to know what is meant by attachment and why was it said that those who actually wanted to be free from all nature of sufferings need to know what self or soul is. *Dash Sanyojana* or Ten Fetters gives a detailed account of wrong view of a soul and the way in the direction of getting free from the attachment to it.

Bhikshu Upatissa has recently completed the English translation of *Dash Sanyojana* of Sanghanayaka Bhikshu Ahwaghosh Mahasthavir and he has dedicated it to the Venerable Sir, on his 89th birthday occasion which falls on May 18/ 2015.

If anyone likes to publish TEN FETTERS on the occasion of 89th birthday of Sanghanayaka of Nepal, please visit Bhikshu Ashwaghosh Mahashavira or Bhikshu Upatissa in Sangharam, Dhalko-Bishnumati Kathmandu.

The following is an extract from the recent translation of "*Dash Sanyojana*".

Bondage 3:

Observation of Rite and Rituals

(*Silabbata Paramasa Sanyojana*)

In non-Buddhist religions, various ritual practices (*karmakanda*) and blind faith are occupying the place. Observation of rite and rituals or fasting is an observation of the virtue. Sinking into the water even in the winter, warming up in the burning fire even in the summer, turning the head downward and the legs upward, sleeping in the asses like a dog etc. are

some of rituals which were practiced by those blind in faith with their intention of attaining freedom. (These are physical austerities only and those who simply observed physical austerities/self tortures could not think over their defilements.) If Buddhists accept such wrong behavior as right behavior and believing in it, pursue the wrong as the right thinking 'this will do good for us' this is called the observation of rite and rituals followed by blind faith. The Buddhists who have good judgment and right understanding should keep themselves away from the matters of blind faith.

Making offering to dogs, cows, an offering on the occasion of a new opening ceremony, animal sacrifice and offering to gods etc. all such kinds of offerings that are made in the faith of purity and new hopes fall in ritual practices—that's blind faith. Living naked, standing on single leg, observation of fasting—these were/are some parts of the practices considered to be the religion (*dharma*) and they thought their sins would get shunned by following such rite and rituals. This is also the bondage (*bandhana*) of *Samsara*. It is not good getting involved in such bondages. Owing to the bondage of such religious sacrifices and a fire offering (*yaga homa*), ordinary people's life has become full of suffering and troubles. Therefore, this is also a strong bondage.

Such rite and ritual of the blind faith is found not only with the ordinary and illiterate people but also a little of this *karmakanda* (rituals) may have remained in those educated who have been brought up under the rituals of traditional hereditary. As explained in the Buddhist Texts the above mentioned three fetters (personality view, doubt and observation of rituals) will no longer last at a time when the first stage of sainthood (*srotapatti marga*) is achieved. This means that the noble person will become free from the bondage of his life as quickly as possible. To untwist the knot (*gantha*) of all the ten fetters, the four stages of sainthood must be attained. These four stages are *srotapanna* (stream winner), *sakridagami* (once returner), *anagami* (non returner) and *arahanta* (consummate one). Upon attaining all these four stages of the sainthood, internal and external conflicts created by the bondages will no longer remain in the life of that noble person. It is because, there does not exist the rule of discrimination of class and color among humankind. The rule or the manner of exploitation and

suppression will not be effective. As long as there is the discrimination of class and color, there are supporting people in their respective society to continue their struggles.

Blind Faith of a Brahman

Let us bring forward an event to know what the observation of ritual practices is. This event took place in *Sravasti* at the time of the Buddha. A *Brahman* in a month of the winter went to the river and he was sinking into the cold water and taking a bath with the noise '*siu siu*'. At the same time *Purnika*, the servant of *Anathapindika* was fetching water saw the *Brahman* taking bath in the cold winter and she asked—"Grandfather! In fact, I was scared that my boss might blame me if I hadn't fetched the water. That's why I came here. What made you to be scared to take bath by sinking into such cold water?

Brahman replied—"Not because I was scared of anyone; I am taking bath here to be free from all sins/evils that I have done".

Purnika said—"Grandfather! If sins get washed away while taking bath, religion (*dharma*) should also get washed away. If someone could be religious just for taking bath in the river those creatures and beings like; fish, snake, frog, tortoise, etc are more religious than you, grandfather!" She said further—"Grandfather's mind should be clean; it's not good working nor is it good talking to do harmful things to others. And also it's not good disturbing others. It's not good to have wrong opinion and misunderstanding. Then grandfather would become religious though you did not take bath. By taking bath dirties of the body are washed away. But corrupted mind and wrong behavior are not washed away. Mind needs to be clean and neat."

Brahman thought to himself—"It is absolutely right! If sins are washed away by taking bath, religion (*dharma*) also must be washed away." Then he asked her—"Nani (daughter)! How you got to know about such matters? Where have you heard it from?"

Purnika replied—"From Lord Buddha!"

Since then this *Brahman* did not take bath (in the river). He went to the Buddha, took refuge in him and thus became a right understanding person.

(Translated by Bhikkhu Upattissa)

ય : માં

- રાજ શાકય, લ.પ.

ય: માં ! છે જિત: વન વાના:
દુઃખં મન છ્વલ હવાના હવાનાં
ય: માં ! છે જિત: વન વાના: ।
આખ: બ્વનેગુ ત્વઃતા: ભરિયા જ્યા યાના:
છન્ત સુખ બિયે ધકા: જ્યાન પાના:
મન તુનાથે સેવા યાયે મર્વંક
વન છ યાકને મિખા તિસિના:
ય: માં ! છે જિત: વન વાના:
દુઃખં મન છ્વલ હવાના હવાનાં
ય: માં ! છે જિત: વન વાના: ।

બોધિમાલા મ્યે

- લાભરત તુલાધર

દ્યો-દેગ:, જપ-પૂજા-પાઠં
લિમલા: છં ચાનન્હિન
ગવલે નુગલય્ વ: કિ મવ: છં
છંકે છુ મહયાચ્વન ભગવાન

મસ્ત વની ખ: બ્વનેકૂ નિહન્થં
ગુરુપાંખે છું સય્કે ધકા:
ઇમિસં સીમખુ ગુરુયા ઇચ્છા
થ: બે જુહ બ્યુ ઇપિં પક્કા
ઉકથં હે વસ છિમિકે મંતુની
નુગ: યચુકેબ્યુ પરિત્રાણ ॥૧॥

ગુરુયા પહચહ ર્વા: જક સ્વસ્વં
દુધને ગથે ફડ સત્-શિક્ષા
વથે મૂર્તિયા રૂપ વ શિલ્પય્
પ્યપુના વૈલા ગુરુદીક્ષા
ઉપાસનાયા લક્ષ્ય ખ: આખિર
ધવદુકે દયેમા: નિરવાણ ॥૧૨॥

પશ્ચાતાપં ર્વબિ હાઙ્ગુ હિતિ હાઙ્યે
પુરે યાયે મફયા છંગુ મનોકામના
ચા: નિં ન્યાબલે છ જક લુમના:
મન ર્વઙ્ગુ વાથા વાથા મિના:

ય: માં ! છે જિત: વન વાના:
દુઃખં મન છ્વલ હવાના હવાનાં
ય: માં ! છે જિત: વન વાના: ।
બુદ્ધવિહાર વના: બુદ્ધ-પૂજા યાના:
જાકી નિમ્હુ છાયા: પુણ્ય લાભ યાના:
ન્યાથાય જન્મ કાસાં છં સુખ જુયેમા:
શુભમાવ તથા પુણ્ય અર્પણ યાના:
ય: માં ! છે જિત: વન વાના:
દુઃખં મન છ્વલ હવાના હવાનાં
ય: માં ! છે જિત: વન વાના: ।

થ્વ શરીર

જ્યાથ: જુલ થ્વ શરીર ।
વાં છ્વસાં જિલ થ્વ શરીર ॥

- અ. માધવી

મન તેજિલો જુલં છુ યાયે ।
શરીર છું જ્યા બિહમફુત ॥
વસ્યા થ્વસ્યા ધાધાં હે ।
જીવન ગુજારા જુયાચ્વન ॥

રોગયા છે થ્વ શરીર ।
નિત્ય મજૂગુ થ્વ શરીર ॥
મય્યલ ધકા: વને નં મજ્યુ ।
યલ ધકા ચ્વને નં મદુ ॥
બર્ષ ભન્ ભન્ બઢે જૂલિસે ।
શરીર છું જ્યા મવ્યુ ॥

સો સોપિન્ત વાક્ક વય્ક
જીવન હના મ્વાનાચ્વન ॥
થ:ત થ:હે મયોગુ શરીર ।
મેપિન્ત સ્વૈત યઝ?
નિપલા: થ્યંસાં તુતાંયા ભરોસા ।
ગન થાસે વને મફુત ॥
ધિક્કાર ખ: થ્વ શરીર ।
થ:મં ધૈયે મદુગુ થ્વ શરીર ॥

बौद्ध गतिविधि

२६०४ औं धर्मचत्रः दिवस सम्पन्न

१० श्रावण, काठमाडौं। नगदेश बौद्ध समूह र बौद्ध ल्यायम् पुचः नगदेशको संयुक्त आयोजनामा गुरुपूर्णिमाको दिनमा बुद्धपूजासहित “२६०४ औं धर्मचत्र प्रवर्तन दिवस” मनाइयो। भिक्षु वरसम्बोधिसमक्ष अष्टशील-पञ्चशील ग्रहणपछि समूहका अध्यक्ष दीपकराज साँपालको अध्यक्षता एवं भिक्षु सुनन्दबाट प्रवचन भएको सो कार्यक्रममा बौद्ध ल्यायम् पुचः नगदेशका अध्यक्ष शिवभक्त मेजुबाट स्वागत मन्त्रव्य, बौद्ध कवि बिष्णुरत्न शाक्य र समूहका सदस्य दिलक्षण प्रजापतिबाट मन्त्रव्य, समूहका सचिव कृष्णकुमार प्रजापतिबाट “बौद्ध जगतमा गुरुपूर्णिमाको महत्व” बारे चर्चा, समूहकै कोषाध्यक्ष रत्नभक्त हाँयजुबाट धन्यवाद ज्ञापन गरिएको थियो। सो समारोहमा मित्राष्ट्र श्रीलंकाबाट पाल्नुभएका अनागारिका गुरुमां धर्मदिन्ना (लण्डन गुरुमाँ) ले पनि मन्त्रव्य अभिव्यक्त गर्नुभयो।

धर्मोदयको पत्रकार सम्मेलन

१३ श्रावण, काठमाडौं। धर्मोदय सभाले तमु बौद्ध सेवा समितिको बैठक कक्षमा धर्मनिरपेक्षता कायम गराउन पत्रकार सम्मेलनको आयोजना गरेको छ। आदिवासी जनजातिलगायत अन्य पत्रकारहरूको विशेष उपस्थितिमा सम्पन्न उक्त पत्रकार सम्मेलनमा धर्मोदय सभाका वरिष्ठ उपाध्यक्ष लक्ष्मीदास मानन्धरको सभापतित्वमा सम्पन्न भएको थियो। अर्को उपाध्यक्ष सुचित्रमान शाक्यबाट स्वागत, महासचिव सागरमान वज्राचार्यबाट प्रेस विज्ञप्ती वाचन गरिएको सो सम्मेलनमा उपाध्यक्ष इन्द्रबहादुर गुरुडले धर्मनिरपेक्षताको अपरिहार्यता बारेमा बोल्नुभयो।

मित्र धर्मज्योतिको ५३० पुण्यतिथि

१६ श्रावण, पात्पा। ज्ञानमाला संघ, आनन्द विहार तानसेनले दिवंगत भिक्षु धर्मज्योतिको पाँचौ पुण्यतिथि मनाउँदै गुणानुस्मरण दिवस मनाएको छ। शीलप्रार्थना, बुद्धपूजापछि भिक्षु सागरधम्मले अनित्यस्मरण बारेमा धर्मदेशना गर्नुभयो।

बौद्ध महिला संस्थाहरूको तर्फबाट बौद्ध महिला सेवा समितिका कार्यवाहक अध्यक्ष सुश्री शोभा शाक्य, बौद्ध महिला आजीवन दायक समितिका सुमना शाक्य, बौद्ध संघ संस्थाहरूको तर्फबाट महाचैत्य विहार टक्सारका अध्यक्ष उत्तम कुमार

वज्राचार्य र सल्लाहकारहरूको तर्फबाट ज्ञानमाला संघ, आनन्द विहारका सल्लाहकार छत्राराज शाक्य, चुडाकर्म व्रतबन्ध समिति धर्मचत्र विहारका कार्यवाहक अध्यक्ष चकोरमान शाक्य, ज्ञानमाला संघ, आनन्द विहारका निर्वतमान अध्यक्ष राजेन्द्रमुनि शाक्यलेदिवंगत भिक्षु धर्मज्योतिका बारे मन्त्रव्य व्यक्त गर्नुभयो।

कार्यक्रमपूर्व लुम्बिनीपाल्पा समन्वय समिति, पाल्पाका अध्यक्ष सर्जुलाल वज्राचार्यले चारूमती बुद्धविहार चाबहिल काठमाडौंका प्रमुख भिक्षु तपस्सीधम्मबाट प्राप्तभएका आवश्यक जिन्सी तथा सरसामानहरू भिक्षु सागरधम्मबाट ज्ञानमाला संघ आनन्द विहार तानसेनका अध्यक्ष रत्नमान वज्राचार्यलाई हस्तान्तरण गरिएको थियो।

संघका उपाध्यक्ष विनयराज वज्राचार्यबाट स्वागत मन्त्रव्य, अध्यक्ष रत्नमान वज्राचार्यबाट साधुवाद ज्ञापन, महासचिव सरोजलाल शाक्यबाट कार्यक्रम सञ्चालन सम्पन्न भएकोलगतै कीर-प्रसाद वितरण गरिएको बारेमा संघका संवाददाता सुरेशमान बुद्धाचार्यले जानकारी गराउनुभयो।

२३३० वक्तृत्व कला पर्वसम्पन्न

१८ श्रावण, भक्तपुर। आषाढ पूर्णिमा तथा धर्मचत्र प्रवर्तन दिवसको उपलक्ष्यमा मैत्रेय युवा संघको आयोजनामा २३ औं बौद्ध वक्तृत्व कला पर्व सम्पन्न भयो। लुम्बिनी विकास कोषका उपाध्यक्ष भिक्षु निग्रोधले उद्घाटन गर्नुभएको सो वक्तृत्वकला पर्वमा १२ जना सहभागीहरूले प्रस्तुत गरेका वक्तृत्वकलामध्ये ललितपुरका प्रणिता शाक्य सर्वोकृष्ट हुनुभयो। संविधान निर्माणमा धर्मनिरपेक्षताको अपरिहार्यता विषयमा बौद्ध युवा कमिटी पाटनका प्रणिता शाक्य सर्वोकृष्ट हुन सफल भइन् भने बुद्धधर्ममा नारी स्थान विषयमा युवा पुस्तकालय हँखाका श्रद्धा शाक्य उत्कृष्ट हुनुभयो। उत्कृष्टलगायत उपस्थित सबैलाई प्रमाण-पत्र तथा पुरस्कार वितरण गरिएको थियो।

मैत्रेय युवा संघका अध्यक्ष सत्यलक्ष्मी रजितको सभापतित्वमा सम्पन्न उक्त पर्वमा वक्तृत्व कला पर्व मूल गुठीका अध्यक्ष देवेन्द्र वज्राचार्य, भक्तपुर बौद्ध सम्पदा संघका संस्थापक अध्यक्ष पद्मसुन्दर शाक्यले बोल्नुभयो। कार्यक्रमका संयोजक तिर्थराज वज्राचार्यले स्वागत भाषण गर्नुभएको सो पर्वमा अमिता धाख्खा, त्रिरत्न मानन्धर, लक्ष्मीचन्द्र वज्राचार्यले निर्णयक मण्डलको भूमिका निर्वाह गर्नुभयो। २४ औं वक्तृत्व कला पर्व पाँच पासा पुचःका अध्यक्ष प्रविनबहादुर शाक्यलाई हस्तान्तरण गरिएको समाचार प्राप्त भएको छ।

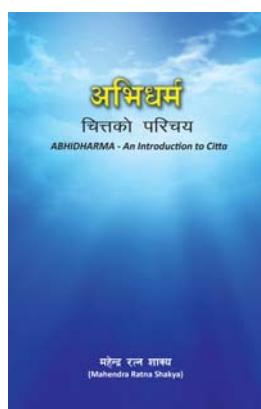
महेन्द्र रायित अभिधर्म विमोचन

१९ श्रावण, काठमाडौं। थेरवाद बुद्धिष्ट एकेडेमीका संस्थापक अध्यक्ष तथा प्राचार्य अगगमहापणिडत डा. भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरले एक समारोहबीच 'अभिधर्म चित्तको परिचय' नामक पुस्तक विमोचन गर्नुभयो। उहाँले पुस्तक विमोचन गर्नुभयो। उहाँले पुस्तक विमोचन गर्नुहुँदै भन्नुभयो अभिधर्म अत्यन्त गहन विषय भएकोले यसलाई केवल अध्ययन अध्यापनले मात्र बुफेर पुग्दैन विपस्सना ध्यान गरेर भित्रि मनदेखि बुझ्नुपर्छ। पुस्तकका लेखक तथा थेरवाद बुद्धिष्ट एकेडेमीका संयोजक महेन्द्ररत्न शाक्य विभिन्न बौद्ध संघसंस्था तथा नेपाल बौद्ध परियति शिक्षामा लामो समयसम्म सेवा गर्नुभएका साथै उहाँ राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रमा समेत नाम कमाउन सफल मूर्तिकार एवं कलाकार भएको कुरा अध्यापिका सविता धाख्वाले लेखकको परिचय गराउनुभयो।

पुस्तकका लेखक महेन्द्ररत्न शाक्यले नेपाल बौद्ध परियति शिक्षा र बुद्धधर्ममा एम. ए. अध्ययन गर्न विद्यार्थीहरूलाई पुस्तक उपयोगी हुने कुरा चर्चा गर्नुभयो। लुम्बिनी बौद्ध विश्वविद्यालयसँग सम्बन्धन प्राप्त कले जका अध्यापक तथा विद्यार्थीहरू, बौद्ध महिला संघ, नेपाल, अभिधर्म अध्ययन समाज नेपाल तथा अन्य विविध महानुभावहरूको उपरिथितिमा थेरवाद बुद्धिष्ट एकेडेमीको आयोजनामा सम्पन्न सो पुस्तक विमोचन समारोहमा एकेडेमीका सचिव तथा लुम्बिनी विकास कोषका उपाध्यक्ष भिक्षु निग्रोध तथा बौद्ध महिला संघका अध्यक्ष डा. केशरी लक्ष्मी मानन्धरले मन्तव्य दिनुभएको सो कार्यक्रम अध्यापक मदनरत्न मानन्धरले संचालन गर्नुभयो।

उक्त कार्यक्रममा लुम्बिनी विकास कोषका नवनियुक्त उपाध्यक्ष भिक्षु निग्रोधलाई आयोजक एकेडेमीले विशेष सम्मान गरेको समाचार प्राप्त भएको छ।

युवक बौद्ध मण्डलको अध्यक्ष राजेश

२४ श्रावण, ललितपुर। अखिल नेपाल भिक्षु महासंघका अध्यक्ष डा. भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरको प्रमुख आतिथ्यत्व एवं संघका अध्यक्ष शोभा शाक्यको सभापतित्वमा युवक बौद्ध मण्डल, नेपाल (YMBA) को ४५ औं वार्षिक दिवस तथा २४ औं कन्द्रीय कार्यसमितिको निर्वाचन सम्पन्न भयो। कार्यक्रममा महासचिव सुरेश वज्राचार्यले वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन, कोषाध्यक्ष आशारत्न शाक्यले आर्थिक प्रतिवेदन प्रस्तुत गर्नुभयो।

वार्षिक सभासँगै राजेश शाक्यको अध्यक्षतामा १७ जनाको नयाँ कार्यसमिति गठन गरिएको छ। उक्त कार्यसमितिमा अरणीतारा वज्राचार्य प्रथम उपाध्यक्ष, सुरेश वज्राचार्य दुतीय उपाध्यक्ष, सनमज्योति शाक्य महासचिव, प्रदिप वज्राचार्य कोषाध्यक्ष, नन्दरत्न शाक्य सचिव, तारा शाक्य सहसचिव, ज्ञानमुनि शाक्य सहकोषाध्यक्ष चुनिनुभएको छ भने कार्यकारिणी समितिमा राजेश शाक्य, सुरेन्द्रराज शाक्य, बुद्धरत्न शाक्य, आशारत्न शाक्य, भाइराजा शाक्य, महेशमान शाक्य, मित्रुराज शाक्य, विद्या शाक्य चुनिनुभएको छ।

गोकर्णमा बौद्धहरूको सम्मेलन

२५ भाद्र, काठमाडौं। महाभूकम्प-२०७२ वैशाख १२ तथा त्यसपछिको पराकम्पनले क्षतिग्रस्त नेपाली बौद्ध विहार, गुम्बा, बाहाःबहीको पुनःनिर्माण सम्बन्धमा अन्तर्राष्ट्रिय बौद्ध परिसंघ नेपाल अध्याय (IBC Nepal Chapter) को आयोजनामा दुईदिने सम्मेलन सम्पन्न भयो। International Buddhist Confederation, India का महासचिव लामा लोबसाङ्गले पुनःनिर्माण, पुनर्वास र बौद्ध सम्पदाहरूको संरक्षण (Post Earthquake Reconstruction Rehabilitation Initiatives and Buddhist Heritage Conservation) विषयक दुईदिने सेमिनार समुद्घाटन गर्नुभयो। संघउपनायक एवं अखिल नेपाल भिक्षु महासंघका अध्यक्ष डा. भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरको सभापतित्वमा सम्पन्न उद्घाटन सत्रमा सभासद्

लहार्केल लामा, पूर्व सभासद् आडबाबु शेर्पा, नेपाल बौद्ध महासंघ अध्यक्ष फुफु छेष्बे शेर्पा (जिग्दोल), नेपाल परम्परागत बुद्धधर्म संघका अध्यक्ष प्राङ्ग. नरेशमान वज्राचार्यले बोल्नुभयो ।

सेमिनारमा थरवाद, महायान, वज्र्यान बुद्धधर्मको प्रतिनिधित्व हुने गरी क्रमशः अखिल नेपाल भिक्षु महासंघका महासचिव भिक्षु कोण्डन्य, नेपाल बौद्ध महासंघका अध्यक्ष फुफु छेष्बे शेर्पा, परम्परागत बुद्धधर्म संघका अध्यक्ष प्रा. डा. नरेशमान शाक्यले आ-आफ्नो निकायसम्बद्ध क्षेत्रमा प्रभावित विहार, गुम्बा, बहा:बहीसम्बन्धमा कार्यपत्र प्रस्तुत गर्नुभयो । पुनःनिर्माण, पुनर्वास र बैद्ध सम्पदाहरूको संरक्षण बारेमा लुम्बिनीमा अन्तर्राष्ट्रिय बौद्ध सम्मेलनको आयोजना गर्ने संकल्प प्रस्ताव पारित गरी सम्पन्न सो सेमिनारको समापन समारोहमा माननीय पर्यटन तथा संस्कृति मन्त्री क्रिपासुर शेर्पा प्रमुख अतिथि हुनुहुन्थ्यो ।

जयमंगलमा पुरस्कार वितरण

२६ श्रावण, ललितपुर । परियति शिक्षामा उत्तीर्ण कक्षा १,२,३,४ का विद्यार्थीहरूलाई एक समारोहबीच प्रमुख अतिथि समाजसेवी एवं दाता मोतिलाल शिल्पकारले पुरस्कार वितरण गर्नुभयो । साथै उहाँले परियति शिक्षाका प्रशिक्षक, सहयोगी दाता, जयमंगल विहार निर्माणार्थ सहयोग गर्ने दाताहरू उपहार प्रदान गर्नुभयो । यसरी नै नेपाल बौद्ध

परियति शिक्षाका केन्द्रीय परीक्षा नियन्त्रक भिक्षु बोधिज्ञान, जय मङ्गल विहारका प्रमुख अनुपमा गुरुमां, परियति केन्द्रका केन्द्राध्यक्ष अमरावती तथा केन्द्रका सचिव धम्मचारी गुरुमाले पनि विद्यार्थीहरूलाई पुरस्कार वितरण गर्नुभयो ।

कार्यक्रममा पूर्व मेयर बेखारल्न शाक्य, बुद्धवाणी साप्ताहिकका सम्पादक वेस्सन्तर शाक्य, नेपाल बौद्ध परियति तथा नैतिक शिक्षाका संयोजिका सर्वाणा वज्राचार्य, विद्यार्थीहरू जेनिका शाक्य, ज्ञानीशोभा वज्राचार्य र लक्ष्मिमाया शाक्यले परियति शिक्षाको महत्त्वबारे बोल्नुभयो । रोजी वज्राचार्यले

संचालन गर्नुभएको सो कार्यक्रममा तःजः मिसा पुचःले जलपानको व्यवस्था गरेको जानकारी प्राप्त भएको छ ।

संघनायकलाई सम्मान

२८ श्रावण, काठमाडौं । ८९ वर्षीय नेपालका संघनायक भिक्षु अश्वघोष महास्थविरलाई संघाराम ज्ञानमालाको तेश्रो वार्षिक उत्सवको उपलक्ष्यमा विशेष सम्मान-पत्रसहित अभिनन्दन गरेको छ । प्रमुख अतिथि एनेकपा माओवादीका अध्यक्ष पुष्पकमल दाहालले सम्मान-पत्र हस्तान्तरण गर्नुहुँदै संविधानमा धर्मनिरपेक्षा राज्य कायम गर्न खुद्दा नकमाएको भनी अखिल नेपाल भिक्षु महासंघका महासचिव भिक्षु कोण्डन्यलाई जवाफ दिनुहुँदै आफ्नो पार्टी धर्मनिरपेक्षा राज्यका लागि निरन्तर लागी पर्ने बताउनुभयो । अखिल नेपाल भिक्षु महासंघका अध्यक्ष एवं संघउपनायक भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरको सभापतित्वमा

संचालित सो सम्मान कार्यक्रममा श्रीलंकाली राजदूत एस.पि. सिनेमि रत्न, प्रा. सुवर्ण शाक्य, पूर्वमन्त्री बुद्धीराज वज्राचार्य, दिल्लीराम नकमी, भिक्षु मैत्री महास्थविर, अ.ने.भि. महासंघका महासचिव भिक्षु कोण्डन्यले बोल्नुभयो । संघाराम ज्ञानमालाका अध्यक्ष, पूर्व सभासद् भिक्षु आनन्दले स्वागत एवं धन्यवाद ज्ञापन गर्नुभएको सो कार्यक्रम अनुला महर्जनले संचालन गर्नुभयो । संघाराम ज्ञानमाला भजनको गायन प्रस्तुति एवं विभिन्न बौद्ध संघ संस्थाहरूले समेत सम्मान-पत्र चढाएको थिए ।

बौद्ध युवा कमिटीमा महर्जन निर्वाचित

३० श्रावण, ललितपुर । ललितपुरमा युवावर्गको सशक्तिकरणको लागि कार्यरत बौद्ध युवा कमिटीको सम्पन्न १८ औं वार्षिक साधारण सभाले अनिल महर्जनको अध्यक्षतामा ९ सदस्यीय नयाँ कार्यसमिति चयन गरेको छ । कमिटीको स्थापनाकाल २०५३ देखि निरन्तर सक्रिय रहनुभएका नवनिर्वाचित अध्यक्ष यसअधि लामो समयसम्म कमिटीको

कोषाध्यक्ष, उपाध्यक्षका रूपमा कार्य गरिसक्नुभएको छ । त्यसैगरी उपाध्यक्षमा सतिस शाक्य, सचिवमा सुदर्शन शाक्य, कोषाध्यक्षमा संगीता शाक्य र सहसचिवमा दीपक महर्जन रहनुभएको छ भने कार्यसमिति सदस्यहरूमा दिनेश शाक्य, अमिर वज्राचार्य, प्रणीता शाक्य र सुवेश वज्राचार्य हुनुहुन्छ ।

तीन जना युवा बौद्ध व्यक्तित्वलाई सम्मान

यसअघि बौद्धधर्मको माध्यमबाट समुदायमा युवावर्गको सशक्तिकरण, सकारात्मक चरित्र निर्माण र समुदायमा शान्ति स्थापना गर्न उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याउने तीनजना युवा बौद्ध व्यक्तित्वहरूलाई सम्मान-पत्रसहित दोसल्ला ओढाई विशेष सम्मान गरियो । सम्मानित हुने व्यक्तिहरूमा अखिल नेपाल भिक्षु महासंघका महासचिव भिक्षु कोण्डन्य (थेरवाद), नेपाल बौद्ध महासंघका अध्यक्ष फुपु छेँच्चे शेर्पा (महायान), नेपाल परम्परागत बृद्धधर्म संघका अध्यक्ष प्रा. डा. नरेशमान वज्राचार्य (वज्राचार्य), यसरी नै किरातबाट देकेन्द्रसिंह थेगिम, ईस्लामबाट नजुरलिन हुसेन, खालियनबाट सि. बि. गहतराज, बोनबाट छिरिङ लामा अध्यक्ष मण्डलमा चुनिनुभएको छ । बौद्धहरूको थेरवादबाट डा. भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर, महायानबाट लामा गुरु गेसेनिमा, वज्राचार्यबाट पण्डित फणीन्द्ररत्न वज्राचार्य सल्लाहकार चुनिएका छन् ।

सो अवसरमा लुम्बिनी विकास कोषका उपाध्यक्ष भिक्षु निग्रोधले युवावर्ग राष्ट्रको मेरुदण्ड भएको तिनीहरूलाई सशक्तिकरण र सिर्जनशील बनाउन आध्यात्मिक ज्ञानको खाँचो औल्याउनुभयो । प्रहरी वरिष्ठ उपरीक्षक अधिकारीले युवावर्गको हक अधिकारको लागि कमिटीको भूमिकाको प्रेशसा गर्दै युवावर्ग लागू औषध, दुर्व्यर्सनीबाट मुक्त बनाउन युवा सम्बद्ध संघसस्थाहरूले काम गर्नुपर्ने खाँचो औल्याउनुभयो ।

समारोहमा नेवा: पत्रकार राष्ट्रिय दबूका केन्द्रीय अध्यक्ष सविधान निर्माणको चरणमा मुलुक रहेकोले धर्मनिरपेक्षता लगायतको अधिकारको मुद्दा सुनिश्चित गर्न धार्मिक, सामाजिक संघसस्थाहरू क्रियाशील हुनुपर्नेमा जोड दिनुभयो भने बौद्ध युवा कमिटीका अध्यक्ष सुनील महर्जले आध्यात्मिक ज्ञानको माध्यमबाट युवावर्गको सशक्तिकरण गर्दै अधिकारमुखी गतिविधि अघि बढाउन स्थानीय निकायले उचित नीति तर्जुमा गर्नुपर्ने खाँचो औल्याउनुभयो । सो अवसरमा कमिटीको कार्यमा सहयोग

पुऱ्याउने संघसस्था र सदस्यहरूलाई प्रमाणपत्र तथा पुरस्कार प्रदान गरिएको थियो ।

धर्मनिरपेक्ष राज्यका लागि आन्दोलन

१७ श्रावण, काठमाडौं । बौद्धधर्मसम्बद्ध विहार, गुम्बा, बहाबही, बौद्धसंघसंस्थाहरूको अन्तर्क्रिया गरी "धर्मनिरपेक्षता कार्यान्वयन दबाव समिति" निर्माण गरियो । यसै समितिसहित भाद्र १९ गते धर्मनिरपेक्षताको सुनिश्चितताको लागि भन्दै आदिवासी जनजाति, मधेशी, मुस्लिम दलित, बौद्ध, किरात, इस्लाम, इसाई, बोन धर्मावलम्बीहरू पनि मोर्चाबन्दी गरेर "धर्मनिरपेक्षता संरक्षण महासमिति" गठन गरेर आन्दोलनमा उत्रिएका छन् । बौद्धहरूको तर्फबाट अखिल नेपाल भिक्षु महासंघका महासचिव भिक्षु कोण्डन्य (थेरवाद), नेपाल बौद्ध महासंघका अध्यक्ष फुपु छेँच्चे शेर्पा (महायान), नेपाल परम्परागत बृद्धधर्म संघका अध्यक्ष प्रा. डा. नरेशमान वज्राचार्य (वज्राचार्य), यसरी नै किरातबाट देकेन्द्रसिंह थेगिम, ईस्लामबाट नजुरलिन हुसेन, खालियनबाट सि. बि. गहतराज, बोनबाट छिरिङ लामा अध्यक्ष मण्डलमा चुनिनुभएको छ । बौद्धहरूको थेरवादबाट डा. भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर, महायानबाट लामा गुरु गेसेनिमा, वज्राचार्यबाट पण्डित फणीन्द्ररत्न वज्राचार्य सल्लाहकार चुनिएका छन् ।

महासमितिले पहिचानसहित संघीयता, समानुपातिक समावेशी एवं धर्मनिरपेक्षताको लागि निरन्तर आन्दोलन गर्दै अगाडि बढ्न धर्मनिरपेक्षता संरक्षण महासमिति, आदिवासी जनजाति राष्ट्रिय आन्दोलन-नेपाल, संयुक्त मधेशी राष्ट्रिय आन्दोलन समिति, राष्ट्रिय मुस्लिम संघर्ष गठबन्धन, समृद्ध मधेश नागरिक अभियान, खसान राष्ट्रिय संघर्ष समिति भएको विभिन्न घटकहरूसँग मोर्चाबन्दी गरेर "उत्पीडनविरोधी संयुक्त राष्ट्रिय मोर्चा" गठन गरी संविधानमा धर्मनिरपेक्षतालाई कायम

राखन श्रावण ३० गते माइटीघर मण्डलादेखि संविधान सभा परिसर नयाँ बानेश्वर चोकसम्म विभिन्न नारासहित शान्तिपूर्ण प्रदर्शनपछि कोणसभाको आयोजना गरियो । सो सभामा आदिवासी जनजाति आन्दोलन समितिका नेता पद्मरत्न तुलाधर, नेता वर्षमान पुन, प्रेमबहादुर खातीलगायतले सम्बोधन गर्नुभयो ।

भाद्र २ गतेदेखि दैनिकरूपमा बिहान ११ बजेदेखि साभ ६ बजेसम्म अनिश्चितकालीन धर्ना जारी रहेको छ । यसरी नै भाद्र ४ गते र ५ गते नयाँ बानेश्वरस्थित संविधानसभा भवनअगाडि दिनभर प्रदर्शन गरेको छ । उत्पीडनविरोधी संयुक्त राष्ट्रिय मोर्चाको नाउँमा दिनभर धर्ना, नाराबाजी र जनसभा गरिएको थियो । प्रदर्शनमा सहभागीहरूले धर्मनिरपेक्षता कायम गर, धार्मिक विभेद अन्त्य गर, पहिचानसहित संघीय संविधान जारी गर, धर्मनिरपेक्षता विनाको संविधान मान्दैनौ भनेर नाराबाजी गरेका थिए । भिक्षु, लामा गुरु, अनागारिका-आनी, वज्राचार्य गुरु, यसरी नै किरात, इस्लाम, इसाई, बोन धर्मका

सम्बद्ध गुरुहरू एवं अनुयायीहरू, विभिन्न बौद्ध संघसंस्थाहरूबाट हजारौ अधिकारकर्मीहरूको सहभागिता रहेको थियो । प्रदर्शनका क्रममा बोल्दै सयौ वर्षदेखि उत्पीडन, बहिष्करणमा परेका विभिन्न धर्मावलम्बी, समुदायको अधिकार सुनिश्चित नगरीकन हतारमा जारी गरिएको संविधान अमान्य हुने उल्लेख गर्दै महासमितिका संयोजक फूच्छेम्बे शेर्पा (जिग्दोल) यस्तो संविधान जारी गरे जलाउन आवश्यन गर्नुभयो । सभामा नेपाल बौद्ध महासंघका महासचिव नोर्बुशेर्पाले धर्मनिरपेक्षताको मुद्दामा बखेडा फिकेर सरकार र राजनीतिक दलहरूले धार्मिक द्वन्द्व निष्ठाउन्न खोजेको आरोप लगाउनुभयो ।

अखिल नेपाल भिक्षुमहासंघका महासचिव भिक्षु कोण्डन्यले राजनीतिक दलले धर्मनिरपेक्षताका विषयलाई विषयान्तर गरेर जनताबीच लडाउन खोजिएको बताउँदै अन्तरिम संविधानले सुनिश्चित गरिसकेको धर्मनिरपेक्ष यथावत गर्नुपर्ने

माग गर्नुभयो । उहाँले धर्मनिरपेक्षता हिन्दूधर्म र हिन्दूधर्मावलम्बी विरोधी नारा नभएको स्पष्ट पार्दै राज्यको दृष्टिमा सबै धर्म समान हुनुपर्ने आफूहरूको माग गरेको बताउनुभयो । लुम्बिनी बौद्ध विश्वविद्यालयका उपकुलपति प्रा. डा. नरेशमान वज्राचार्यले राजनीतिक दलका शीर्षस्थ नेताहरूले धार्मिक स्वतन्त्रताको नारा उचालेर हिन्दूराष्ट्र कायम गर्ने षड्यन्त्र गरिरहेको भन्दै त्यसमा सचेत रहन आग्रह गर्नुभयो ।

यसरी नै सुरेश आलेमगर, सभासद् नरेन्द्र कुमाल, भिक्षु शोभितलगायतले पनि बोल्नुभयो । यसअधि स्थविरवाद, महायान वज्रयान, किरात, बोन, इस्लाम, इसाई धर्मावलम्बीहरूले एउटै मञ्चमा पालैपालो प्रार्थना गरी धार्मिक सद्भाव र सहिष्णुताको नमूना प्रस्तुत गर्दै धर्मनिरपेक्षता आन्दोलनको शुरूआत भएको घोषणा गरिएको थियो ।

बौद्ध संघसंस्थाहरू बीच कार्यगत एकता

७ भाद्र, ललितपुर । धर्मनिरपेक्षतासहित बौद्धहरूको समग्र अधिकारको प्राप्तिको निम्ति ललितपुरमा कार्यरत विभिन्न बौद्ध संघसंस्था, सामाजिक संघसंस्थाबीच कार्यगत एकताको सुरूआत भएको छ । विगतमा सुर्खेत आन्दोलन र अहिले धर्मनिरपेक्षताको आन्दोलनले आपसी सहकार्य, सहअस्तित्वसहित कार्यगत एकताको थालनी भएको हो । अधिकार प्राप्तिको लागि मिलेर अधि बढ्नुपर्ने आवश्यकतालाई मध्यनजर गरेर कार्यगत एकताको थालनी हुनु सकारात्मक कदम हो ।

बौद्धहरूको साफा सरोकार र हकहितका लागि अधि बढ्न साफा मोर्चा वा मञ्चको आवश्यकता रहेको छ । ललितपुर जिल्लामा कार्यरत बौद्ध संघसंस्थाहरूबीच साफा मोर्चा निर्माण गर्ने आवश्यक पहलसँगै ललितपुर उद्योग वाणिज्य संघको सभाकक्षमा विभिन्न बौद्ध संघसंस्थाहरूको संयुक्त बैठक आयोजना गरिएको हो । सो बैठकमा जिल्लाका विभिन्न बौद्ध संघसंस्थाहरूबीच अधिकार प्राप्तिको लागि कसरी अधि बढ्ने र भाद्र ४ र ५ गते भएको नयाँ बानेश्वरस्थित संविधानसभा धेराउको समिक्षा भएको थियो । सो बैठकमा युवक बौद्ध मण्डल, नेपाल परम्परागत बौद्ध धर्म संघ, धर्म साकच्छा संघ, पद्मावती टोल सुधार समिति, न्याखाचोक टोल सुधार समिति, बालकुमारी नामसंगति खल: लगायत संघसंस्थाहरूको उपस्थिति रहेको थियो ।

यसअधि भाद्र ३ गते युवक बौद्ध मण्डलको संयोजनमा विभिन्न बौद्ध संघसंस्थाहरूबीच बैठक सम्पन्न भयो । बैठकले धर्मनिरपेक्षताको लागि २०७२ भाद्र ९ गते जिल्ला प्रशासन कार्यालय ललितपुरमा मिलेर ज्ञापनपत्र बुझाउने निर्णय भएको

थियो । त्यसैगरी धर्मनिरपेक्ष विषयमा बृहत जागरण अभियान थालनी गर्ने, ललितपुरका विभिन्न बौद्ध संघसंस्थाहरु समेटिएर साभा मोर्चा बनाउने पनि निर्णय भएको थियो ।

बौद्ध युवा कमिटीका अध्यक्ष एवं कार्यक्रमका सभापति अनिल महर्जनले बौद्ध युवा कमिटीले जिल्लामा धर्मनिरपेक्षताको लागि लामो समयदेखि अगुवाई गर्दै आएको अब सबै मिलेर अघि बढ्नुपर्ने खाँचो औल्याउनुभयो । बैठकमा युवक बौद्ध मण्डलका निर्वतमान अध्यक्ष शोभा शाक्यले बौद्ध संघसंस्थाहरुबीच मिलेर अघि बढ्नुपर्ने संस्कृतिको थालनी गर्नुपर्नेमा जोड दिनुभयो । नेपाल परम्परागत बौद्ध धर्मसंघका महासचिव मोनिस शाक्य, बौद्ध अध्ययेता शाक्य सुरेन, धर्मसाकच्छा संघका महासचिव कुलमान शाक्यलगायत १४ जना व्यक्तित्वहरूले धर्मनिरपेक्षताको विषयमा साभा मोर्चा बनाउनुपर्ने खाँचो औल्याउनुभयो ।

जिल्ला प्रशासकलाई ज्ञापन-पत्र

९ भाद, काठमाडौं । आदिवासी, जनजाति, मधेसी, मुस्लिम, दलित, बौद्ध किरात, इस्लाम, खाँसियन, बोनका धर्मनिरपेक्षता, पहिचान र अधिकार नयाँ संविधानमा सुनिश्चितताको लागि गठित उत्पीडनविरोधि संयुक्त राष्ट्रिय मोर्चाअन्तर्गत धर्मनिरपेक्षता संरक्षण महासमिति, आदिवासी जनजाति राष्ट्रिय आन्दोलन-नेपाल, संयुक्त मधेसी राष्ट्रिय आन्दोलन समिति, राष्ट्रिय मुस्लिम संघर्ष गठबन्धन, समृद्ध मधेश नागरिक अभियान, खसान राष्ट्रिय संघर्ष समितिले संयुक्त रूपमा करिब ७० जना प्रतिनिधि उपस्थिति भई काठमाडौं प्रमुख जिल्ला अधिकारीलाई ज्ञापन-पत्र बुझाएका छन् । अखिल नेपाल भिक्षु महासंघका महासचिवले वाचन गरी ज्ञापन-पत्र बुझाएका थिए ।

यस्ती नै संविधानमा धर्मनिरपेक्षता र पहिचानसहित संघीयता सुनिश्चितताको लागि ललितपुरका १३ वटा बौद्ध संघसंस्थाहरुको कार्यगत एकता गरेर ललितपुरका प्रमुख जिल्ला अधिकारी यादवप्रसाद कोइरालालाई ज्ञापन-पत्र बुझाएका छन् । सुरक्षाकर्मी बाकले उपस्थितिका बीच बौद्ध संघसंस्थाका पदाधिकारी, महिला समूह, विभिन्न बहाबहीहरूले ज्ञापनपत्र बुझाएको थियो । बौद्ध संघसंस्थाहरुको तर्फबाट नेपाल परम्परागत बौद्ध धर्मसंघका महासचिव दिनेश शाक्यले वाचन गरी संघका सदस्य खेमराज शाक्यले बुझाउनुभएको थियो । ज्ञापनपत्र बुझाउन नेपाल परम्परागत बूद्धधर्म संघ, बौद्ध युवा कमिटी, युवक बौद्ध मण्डल, धर्म साकच्छा संघ, रक्षेश्वर महाविहार पुल्चोक, गोपिचन्द्र महाविहार, नापीचन्द्र महाविहार,

बज्रार्थ पुजाविधि खल: पदमावती टोल सुधार समिति, न्याखाचोक टोल सुधार समिति अध्ययन मण्डल, बौद्ध युवा परिषद, सप्तखेल ज्ञानमाला भजन, बालकुमारी नाम संगित खलका गरी ६० भन्दा बढी प्रतिनिधिहरु उपस्थित रहेको थियो ।

त्यसैगरी भक्तपुर जिल्लामा रहेका बौद्ध संघसंस्था हरूले पनि संविधानमा धर्मनिरपेक्षतालाई कायम गराउन जिल्ला प्रशासन कार्यालयलाई ज्ञापन पत्र बुझाएका छन् । जसअनुसार भक्तपुर बौद्ध सम्पदा संघ, बौद्ध संघ-भक्तपुर, मैत्रेय युवा संघ, नेपाल परम्परागत बूद्धधर्म संघ, भक्तपुर शाखा, धर्मोदय सभा, भक्तपुर शाखा, युवा बौद्ध पुऱ्यः, भक्तपुर, दीपंकर ज्ञानमाला भजन खल:, भक्तपुर, मुनिविहार, नगदेश बौद्ध, समूह,

मध्यपुर थिमि, मानन्धर व्यायाम मन्दिर, पाटी विहार सहयोग समिति, मध्यपुर थिमि, मध्यपुर थिमि वज्रार्थ संघ, भक्तपुर, चतुर्ब्रह्म ज्ञानमाला भजन खल:, लोकेश्वर ज्ञानमाला भजन खल:, कुथुवही विकास समिति, नेपाल परम्परागत बूद्धधर्म संघ, मध्यपुर थिमिको सहभागिता रहेको छ ।

अमृत बौद्ध परियतिमा पुरस्कार

१५ श्रावण, काठमाडौं। आनन्दकुटी विहारमा सञ्चालन भइरहेको अमृत बौद्ध परियति शिक्षालयले आफ्नो परियति शिक्षाको उपलब्धिको रूपमा बु.सं. २५५९ औं परियति प्रेरणा पुरस्कार वितरण कार्यक्रमको आयोजना सफलतापूर्वक सम्पन्न गरेको छ। परियति विद्यार्थी समिक्षा बस्नेतबाट संचालित सो कार्यक्रममा पंचशील प्रार्थनालगतै आनन्द कुटी विहारका कार्यवाहक प्रमुख भिक्षु धर्ममूर्ति तथा भिक्षु प्रज्ञामूर्तिबाट दीपप्रज्वलन गरी सुभारम्भ गर्नुभयो।

भनिन्छ, बुद्धशिक्षाले आधुनिक कालमा न त कुनै रोजगारको सुनिश्चितता गर्न सकछ, न त कुनै आम्दानी-श्रोतको रूपमा नै अधि बढाउन सकिने अवसर प्रदान गर्छ। तर जीवन जिउन केवल धनसम्पत्तिले मात्रै प्रर्याप्त हुन्न। जीवन जिउनको लागि एक कलाको आवश्यकता पर्दछ, जुन केवल बुद्धशिक्षामा पाइन्छ। परियति शिक्षा अध्ययनको क्रममा आफूले अनुभव गरेका कुरा साथीहरू माझ राख्ने क्रममा परियति विद्यार्थी रसु महजनले आफ्नो अनुभव राख्नुभयो। साथै उहाँले परियति शिक्षा अध्ययन नगर्ने साथीहरू कुलतमा लागेर जीवनलाई नै समस्यातिर लगेका तथा परियति अध्ययन गर्नहरू घरपरिवार तथा समाजमा नै उदाहरण बनेको उदाहरण सुनाउनुभयो।

भिक्षु प्रज्ञामूर्ति तथा भिक्षु धर्ममूर्तिले संयुक्त रूपमा परियति प्रेरणा पुरस्कार वितरण गर्नुभएको सो कार्यक्रममा परियति विद्यार्थी सुनिल लामाले आफ्नो अनुभव राख्ने क्रममा १२ गतेको भूकम्प पीडितहरूलाई परियति साथीहरूसँग सहयोग गर्न पाएकोमा धेरैखुसी लागको कुरा बताउनुभयो।

अभिवाकहरूले आफ्नो बच्चाहरूको सुख र शान्तिको चहाना गर्नुहुन्छ भने अभिवाकहरूले नै परियति शिक्षा पढाउनको लागि प्रेरित गर्नुपर्ने भनी भिक्षु अस्सजीले अनाथपिण्डिक महाजनको उदाहरणसहित मन्तव्य दिनुभयो। यसरी नै उहाँले केवल बच्चाहरूको लागि मात्र परियति शिक्षा नभई अभिभावकहरूले समेत परियति शिक्षा अध्ययन गर्न सकिने र यसको व्यवस्था अमृत बौद्ध परियति शिक्षालयमा रहको जानकारी पनि दिनुभयो। कार्यक्रममा परियति विद्यार्थीहरूबाट आनन्दकुटी विहारका श्रद्धेय भिक्षुहरूलाई गुरुपूजा पनि गरिएको थियो।

यस वर्ष अमृत बौद्ध परियति शिक्षालयबाट परीक्षामा उत्तीर्ण ४५ जना परीक्षार्थीहरूलाई आनन्दकुटी विहार मिसा पुच्चबाट पुरस्कारको व्यवस्था गरिएको सो कार्यक्रममा आनन्दकुटी विहारका भिक्षु, श्रामणेर तथा उपासक उपासिकाहरूको समेत उपस्थिति रहेको थियो।

SMS banking

Balance Inquiry
 Mini Statement
 Balance Transfer
 Transaction Alert
 Recharge Card Pin Code
 and many more

साथै टेलिफोन मोबाइल मध्यम भुक्तानी आन्तरिक हवाई टिकट, मनिट्रान्सफर
 तथा अन्य विविध सेवाको साथमा